



Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra slovanských jazyků a literatur

Bakalářská práce

Kultura mluveného projevu hlasatelů a moderátorů Českého rozhlasu

Vypracovala: Kateřina Houfová

Vedoucí práce: PhDr. Milan Pokorný, Ph.D.

České Budějovice 2022

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Milanovi Pokornému, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce a za poskytování cenných rad. Dále děkuji Mgr. Renatě Klabíkové, vedoucí Oddělení vzdělávání Českého rozhlasu, za poskytnutí užitečných informací.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

Kateřina Houřová

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá kulturou mluveného projevu hlasatelů a moderátorů v prostředí veřejnoprávní instituce Českého rozhlasu. Teoretická část práce je zaměřena na nejdůležitější nástroj rozhlasových mluvčích, tedy na jazyk v jeho mluvené podobě, a popisuje, jak se v dnešní společnosti proměňuje jeho role a v čem se odlišuje od jazyka psaného. Práce se také věnuje obecným principům fungování médií v ČR, bližší pozornost je věnována Českému rozhlasu. Závěr teoretické části práce se zabývá platnými ortoepickými, lexikálními, morfologickými a stylistickými zásadami. Praktická část práce se pomocí jazykové analýzy rozhlasových pořadů Českého rozhlasu snaží odpovědět na otázku, zda jsou projevy v nich se vyskytující v souladu s normami závaznými pro veřejnou komunikaci. Dotazníkové šetření přibližuje postoj společnosti k rozhlasovému vysílání.

Klíčová slova: mluvený jazyk; Český rozhlas; veřejnoprávní média; výslovnost; spisovná čeština; hlasatel; moderátor

Abstract

The bachelor's thesis deals with the culture of the speech of announcers and moderators in the environment of the public-law institution Czech Radio. The theoretical part of the work is focused on the most important tool of radio speakers, i.e. language in its spoken form, and describes how its role is changing in today's society and how it differs from written language. The thesis also deals with the general principles of media functioning in the Czech Republic, closer attention is paid to Czech Radio. The conclusion of the theoretical part of the work deals with valid orthoepic, lexical, morphological and stylistic principles. The practical part of the work tries to answer the question of whether the expressions appearing in them are in accordance with the standards binding for public communication, using the linguistic analysis of the radio programs of the Czech Radio. The questionnaire survey introduces the attitude of society to radio broadcasting.

Keywords: spoken language; Czech Radio; public service media; pronunciation; standard Czech; announcer; moderator

Obsah

1	Úvod	10
2	Jazyk v jeho obecné rovině.....	13
2.1	Definice jazyka	13
2.2	Spisovná a nespisovná čeština	13
2.3	Mluvenost a psanost jazyka	15
2.3.1	Základní rozdíly mezi mluveným a psaným jazykem.....	16
2.3.2	Současné tendence mluvené češtiny v médiích	16
2.3.3	Proměna role mluvené češtiny ve společnosti	17
3	Mediální teorie	19
3.1	Definice média	19
3.2	Masová média	19
3.2.1	Masová komunikace.....	19
3.2.2	Duální systém médií.....	20
3.3	Rozhlasové vysílání obecně.....	21
3.3.1	Hlasatel a moderátor.....	21
3.3.2	Rozhlasové žánry	22
3.3.2.1	Zpravodajské žánry.....	22
3.3.2.2	Publicistické žánry.....	23
3.4	O Českém rozhlasu.....	25
3.4.1	Oddělení vzdělávání ČRo	26
4	Jazyková charakteristika hromadných sdělovacích prostředků	28
4.1	Jazykové rozdíly mezi rozhlasem, televizí a tiskem	28
4.2	Obecná jazyková charakteristika rozhlasové žurnalistiky	29
5	Jazykové normy závazné pro veřejně mluvené projevy.....	32
5.1	Kultura mluveného projevu	32
5.2	Ortoepie, ortofonie	33

5.2.1	Výslovnost samohlásek	33
5.2.2	Otevřenost a uzavřenost samohlásek	34
5.2.3	Krácení a dloužení samohlásek.....	34
5.3	Souhlásky.....	35
5.3.1	Základní výslovnostní odchylky souhlásek	35
5.4	Spojování hlásek	36
5.4.1	Spojování samohlásek	36
5.4.2	Spojování souhlásek.....	37
5.4.2.1	Spodoba znělosti.....	37
5.4.2.2	Spodoba artikulační	37
5.5	Zjednodušování souhláskových spojení ve veřejných projevech	38
5.6	Slovní přízvuk.....	39
5.7	Zvukové prostředky větné	39
5.7.1	Frázování	40
5.7.2	Větný přízvuk	40
5.7.3	Intonace	41
5.8	Ortoepie slov přejatých.....	41
5.9	Výběr jazykových prostředků vyskytujících se veřejných projevech.....	43
5.9.1	Rovina lexikální.....	43
5.9.2	Rovina syntaktická.....	44
5.9.3	Rovina morfologická.....	45
6	Praktická část	47
6.1	Jazyková analýza.....	47
6.1.1	Obecné informace k jazykové analýze	47
6.1.2	Pořad Vizitka	49
6.1.2.1	Shrnutí projevu Ondřeje Cihláře	54
6.1.3	Pořad Trenduj	56
6.1.3.1	Shrnutí projevu Evy Sinkovičové.....	61

6.2	Dotazníkové šetření.....	63
6.2.1	Obecné informace k dotazníkovému šetření	63
6.2.2	Výsledky dotazníku.....	63
7	Závěr.....	68
8	Seznam použitých zdrojů.....	71
9	Seznam příloh	75

Seznam zkratek

ČRo – Český rozhlas

1 Úvod

„Český rozhlas je zavázán dbát o kultivovanost jazykového projevu. Vyjadřování hlasatelů moderátorů a redaktorů ve vysílání musí působit jako vzor správného užívání jazyka již s ohledem na skutečnost, že posluchači mohou takovému vyjadřování přikládat normotvorný význam.“ (Rada Českého rozhlasu, © 1997–2022)

Téma mé bakalářské práce je možno naznačit pomocí jednoho z článků Kodexu Českého rozhlasu. Ten pojednává o nárocích, které jsou kladeny na kvalitu jazykového projevu v prostředí Českého rozhlasu (ČRo), a zcela jasně tak definuje hlavní cíl této práce. Mé snahy směřují k zhodnocení jazykového projevu některých pracovníků veřejnoprávní instituce ČRo z hlediska gramatického, morfologického, lexikálního, stylistického a ortoepického.

Z toho důvodu, že moje studijní aprobace je český jazyk v kombinaci se společenskými vědami, přijde mi přínosné zužitkovat znalosti z obou studijních oborů, a snažím se je tedy ve své práci propojit.

Soustřeďuji se na mluvený projev v jeho obecné rovině a zároveň také na jeho specifika v rozhlasovém prostředí. Má práce hledá odpověď na otázku, zda mluvený projev hlasatelů a moderátorů koresponduje se zásadami kultury mluveného projevu, a splňuje tak všechny zákonitosti vyplývající z jeho veřejnoprávní povahy.

Kromě roviny jazykové popisují základní vlastnosti masových médií, bližší pozornost pak věnuji konkrétně ČRo, aby si čtenář tak mohl ve všech souvislostech uvědomit, jak velký dosah v současné společnosti má a proč je nutné klást vysoké nároky na jazykové projevy v něm zaznívající.

Téma související s kulturou mluveného projevu jsem si nevybrala náhodou. Myslím si, že jedním z mnoha úkolů pedagoga je působit na žáky jako správný řečový vzor. Škola by jim měla vytvářet vhodné podmínky k tomu, aby měli co možná nejlepší příklad v oblasti mluveného projevu a osvojili si tak základy, na kterých mohou stavět.

Školní prostředí není ale jediným faktorem, který na žáky působí. Člověk je výrazně ovlivněn svým okolím, řečovými vzory jim mohou být mluvené projevy jejich rodičů, kamarádů, známých osobností, v dnešní době mají velký vliv právě i reprezentanti veřejných sdělovacích prostředků. Z toho důvodu je nutné podrobit jejich mluvený projev kritice.

Konkrétně rozhlasové vysílání je posluchači přijímáno většinou podprahově, zasahuje nás tedy všechny, aniž bychom si toho byli vědomi. To je jeden z důvodů, proč je důležité, aby mluvené projevy vyskytující se v rozhlase byly na určité jazykové úrovni a posluchači pasivně nepřijímali špatné řečové návyky.

Jako správný řečový vzor by žákům různých věkových kategorií mohly sloužit právě mluvené projevy v rámci ČRo. Nelze samozřejmě popřít fakt, že se v dnešní době rozhlasová tvorba obecně, zvláště u nižších věkových kategorií, netěší příliš velké popularitě v porovnání s ostatními sdělovacími prostředky a preferují spíše vizuální konzumaci obsahu.

Vzhledem k tomu, že v poslední době dochází k digitalizaci v podstatě všech oblastí života, ani rozhlasová tvorba není výjimkou. Díky digitalizaci se rozhlasový obsah dostává ke stále větší skupině obyvatel různého věku, o čemž svědčí výsledky RADIOPROJEKTU, tedy výzkumu zabývající se poslechovostí rozhlasových stanic v ČR. Na základě jeho výsledků z posledních let můžeme zaznamenat rostoucí tendenci poslechovosti stanic ČRo. V nejnovějším výzkumu poslechovosti se stanice ČRo Radiožurnál umístila dokonce na prvním místě. Můžeme tedy hovořit o značné oblibě této veřejnoprávní instituce v dnešní společnosti. (Median, 2022)

Práce je rozdělená do dvou částí. První z částí, teoretická, se soustřeďuje na jazyk v obecné rovině a charakterizuje jeho mluvenou podobu. Také popisuje, jak se mluvený jazyk odlišuje od jazyka psaného a jaké specifické požadavky jsou na něj kladeny. Dále definuje základní ortoepické normy a zabývá se prostředky syntaktickými, lexikálními, morfologickými. Zároveň je stručně objasněno fungování ČRo, pozornost je soustředěna také na proces vzdělávání hlasatelů a moderátorů. Teoretická část práce se tedy soustřeďuje na získání teoretických poznatků z oblasti mluveného jazyka, které následně slouží jako opora při analyzování projevů hlasatelů a moderátorů.

Následuje praktická část práce, jejímž obsahem je analýza úrovně mluveného projevu ve vysílání Českého rozhlasu. Je použita také metoda dotazníkového šetření pro přiblížení postoje respondentů různých věkových kategorií k rozhlasovému vysílání.

2 Jazyk v jeho obecné rovině

2.1 Definice jazyka

Základním prostředkem sloužícím ve společnosti k dorozumívání je řeč neboli mluvení. Existují ale i další způsoby k dorozumívání, jako je např. pohybování různých částí těla nebo využívání signálů. Za nejdokonalejší prostředek k dorozumívání se považuje právě řeč, která je základním předpokladem pro vývoj společnosti. (Havránek, Jedlička, 1998, s. 5)

Na poli lingvistiky se objevují různé názory týkající se definice jazyka. Někteří lingvisté považují jazyk za určitý nástroj, jedním z nich je např. F. Trávníček, který pojmenoval jazyk jako „*nástroj myšlení a dorozumění*“.

Protože všichni lidé na světě nemluví stejným jazykem, je nutné si definovat termín národní jazyk. Je to ustálená společná podoba řeči, kterou mluví všichni příslušníci jednoho národa. Na území České republiky tedy hovoříme o českém národním jazyce. (Havránek, Jedlička, 1998, s. 5)

2.2 Spisovná a nespisovná čeština

Rozlišujeme dvě hlavní podoby českého národního jazyka, tedy spisovnou a nespisovnou. Spisovná čeština je oficiální podoba češtiny, která je uznávána celonárodně. Používání spisovné formy jazyka se předpokládá ve školách, na úřadech nebo také v hromadných sdělovacích prostředcích. Využívá se při psaní knih, novin, časopisů a ve všech dalších oblastech veřejné činnosti. (Čechová, Dokulil, Hlavsa, Hrbáček, Hrušková, 2011, s. 23)

Obecně je nutno zmínit, že v dnešní době vnímáme pojetí spisovnosti značně odlišně v porovnání s předcházejícími generacemi, které za spisovné projevy považovaly především vyjadřování pomocí knižních prostředků. V dnešním spisovném jazyce již tyto prostředky používáme jen zřídka. (Čechová, 2008, s. 61)

V rámci spisovné češtiny hovoříme i o tzv. mluvené formě spisovné češtiny, která je nazývána hovorovou. Tato podoba češtiny má mnoho rysů společných s češtinou nespisovnou. Obsahuje prvky neutrální, které jsou aplikovatelné jak v projevech mluvených, tak v psaných, dále prostředky slohově nepříznakové a prostředky hovorové. (Čechová, Dokulil, Hlavsa, Hrbáček, Hrušková, 2011, s. 23)

Čeština nespisovná je na rozdíl od spisovné, která je závazná pro celé území ČR, územně a sociálně diferenciována. Územní diferenciaci se zvětšuje v závislosti na vzdálenosti regionu od Prahy. Součástí územního rozrůznění jsou dialekty vyskytující se především na Moravě a ve Slezsku, v menší míře i v českém prostředí ve formě středočeského, jihozápadočeského a severovýchodočeského nářečí.

Sjednocením těchto nářečí došlo ke vzniku češtiny obecné. (Čechová, Dokulil, Hlavsa, Hrbáček, Hrušková, 2011, s. 24) Čeština obecná se využívá především v běžném dorozumívání a v porovnání s češtinou spisovnou má v některých případech jinou výslovnost, často využívá také jiných slovních tvarů. (Havránek, Jedlička, 1998, s. 5)

Součástí nespisovné češtiny jsou nepochybně i poloutvary národního jazyka, které se z hlediska gramatického v mnohém shodují s obecnou češtinou. Tyto poloutvary jsou charakteristické svou velice obsáhlou a rozmanitou slovní zásobou. Řadíme mezi ně slangy používané jednotlivými zájmovými skupinami, např. studentský či myslivecký slang, dále také profesní mluvu sloužící jednotlivým pracovním skupinám. Za další poloutvar považujeme argot využívaný lidmi z okraje společnosti, který je typický svou záměrnou nesrozumitelností pro většinu populace. Mezi argot řadíme např. mluvu zlodějů a prostitutek. (Hájková, 2003, s. 14)

Uživatelé češtiny jsou obecně schopni velmi dobře vnímat rozdíly mezi spisovností a nespisovností. V současné době začíná být při volbě jazykových rovin stěžejní především ráz komunikace, užití spisovného či nespisovného jazyka je tedy závislé na tom, zda se komunikát odehrává v soukromém, či veřejném prostoru. Zároveň můžeme zaznamenat značné uvolňování jazykových norem ve všech komunikačních rovinách. (Čechová, 2008, s. 77)

2.3 Mluvenost a psanost jazyka

Abychom mohli zhodnotit, zda je mluvený projev v souladu s jazykovými normami, musíme si být vědomi rozdílů mezi mluvenou a psanou podobou jazyka, na něž jsou kladeny rozdílné požadavky.

Jazyku mluvenému je třeba připsat důležitou roli už z té podstaty, že se vyskytoval mnohem dříve než jazyk psaný, který později umožnil uchovávat mluvené projevy ve společnosti po delší dobu.

Výjimečnost mluveného jazyka je tedy dána jak jeho dlouhou tradicí, tak jeho vysokou frekvencí využívání při vzájemném dorozumívání. Mluvený jazyk se totiž v mezilidské komunikaci vyskytuje ve většině případů, pouze čtyři procenta komunikace jsou realizována jazykem psaným. (Hůrková, 1995, s. 7)

Jak při produkci mluveného slova, tak při jeho přijímání dochází k využívání různých smyslů. Oproti tomu jazyk psaný v člověku neprobouzí různé druhy smyslů, ale pomáhá mu spíše k potlačování emocí a dosažení organizovanosti, naše smysly tedy při procesu přijímání psaného jazyka nejsou zapojeny v takové míře. (Čmejrková, 2011, s. 9)

Na poli lingvistiky dochází v protichůdným názorům, co se týká vztahu nadřazenosti a podřazenosti mluvené a psané podoby jazyka. Někteří lingvisté staví systém mluveného jazyka na primární pozici z důvodu jeho autonomie v porovnání s heteronomním charakterem jazyka psaného. (tamtéž, s. 26) Podle Saussura „*jsou jazyk a písmo dva odlišné znakové systémy, přičemž druhý existuje výlučně proto, aby reprezentoval druhý.*“ (1996, s. 59)

Stejně tak Bloomfield přisuzuje psané podobě jazyka až sekundární roli. Funkce písma je dle něj totožná s funkcí fonografu, protože stejně jako písmo slouží pouze k uchování mluvených projevů z minulosti pro použití v budoucnosti. Jazyk mluvený tedy staví do primární pozice. (1933, s. 282)

Jiný postoj zaujímá Jacques Derrida, který za primární považuje písmo, na základě čehož staví studium písma do jádra zájmu nové sémiotiky. (Čmejrková, 2011, s. 27)

Mluvená řeč se častokrát považuje za nedostatečnou pro nedodržování gramatických parametrů a využívání prvků jazyka, které jsou považovány za nežádoucí. Děje se to z toho důvodu, že existují tendence posuzovat mluvenou řeč na základě

parametrů, které se využívají k analýze řeči psané. Příjemci mluvené řeči tak negativně posuzují některé rysy, které jsou charakteristické pro mluvenou formu jazyka, např. eliptičnost a neplynulost. (tamtéž, s. 30)

2.3.1 Základní rozdíly mezi mluveným a psaným jazykem

Mluvené slovo tedy není totožné s psaným. Tyto podoby jazyka mají totiž odlišný cíl, a proto by měla být každá z nich studována jako specifický systém. Zároveň bychom je ale měli považovat za sobě rovnocenné. (Čmejrková, 2011, s. 32)

Minářová charakterizuje mluvené komunikáty ve srovnání s psanými za spontánní projevy, které se vždy vztahují k určité situaci. Rozlišuje dva druhy prostředků ovlivňující podobu mluveného komunikátu – lingvální a paralingvální, tedy jazykové a nejazykové. Za paralingvální považuje prostředky zvukové, např. tempo projevu, sílu či výšku hlasu, které plní funkci zvýraznění komunikace. V psaných projevech jsou zvukové prostředky nahrazeny prostředky grafickými.

Rozdíl se dle ní týká také užívání výrazových prostředků. Mluvené texty obsahují méně prostředků knižních než psané a převládá v nich hovorovost. V mluveném projevu je výraznější tendence k používání jazyka nespisovného. (Čechová, 2008, s. 81)

Čmejrková spatřuje rozdíl v nároku na gramatickou správnost sdělení. V psaném jazyce je pro dekodování sdělení hlavním předpokladem gramatická správnost, zatímco v mluveném projevu hraje roli více proměnných. Gramaticky správná výpověď může být v mluvené komunikaci považována za nemístnou, je tedy důležité zohledňovat i situaci ve které se výpověď odehrává. (2011, s. 31)

2.3.2 Současné tendence mluvené češtiny v médiích

Současná mluvená čeština je velice rozmanitá, lidé mluví v souvislosti s tím, k jaké věkové skupině náleží, čím se zabývají nebo kde žijí. Vliv na užívání jazyka má také prostředí, ve kterém se lidé zrovna nacházejí. Je tedy rozdíl mezi tím, zda mluvíme na poli veřejném, či soukromém. Důležité je také přizpůsobit řeč příjemci našeho sdělení. (Čmejrková, 2011, s. 9)

Jazyk, kterým se mluví v médiích, mají uživatelé češtiny tendenci sledovat velmi důkladně, kolikrát i důkladněji než mluvu vlastní nebo mluvu jejich protějšků. V posledním desetiletí začíná v médiích čím dál tím více převládat spontánní mluvená řeč a zejména televize a rozhlas začínají potlačovat oficiálnost a dávají přednost bezprostřednosti a živosti promluv.

V různých typech mediálních projevů se začíná klást hlavní důraz na autentičnost a nestrojenost. Právě to má za následek stírání hranic mezi formálními a neformálními jazykovými projevy. V této souvislosti pak dochází k mísení spisovné a nespisovné češtiny. (tamtéž, s. 10)

V současném světě plném dynamických změn se začíná proměňovat i povaha médií. Čím dál tím větší prostor totiž začínají mít informace předávané prostřednictvím obrazu, což znepokojuje velkou část společnosti. Stoupající obliba vizuální konzumace mediálního obsahu totiž může způsobit pokles gramotnosti převážně u mladší generace. V minulosti jsme mohli sledovat opačné tendence, např. díky rozvoji denního tisku došlo ke zvýšení čtenářské gramotnosti. (Kraus, 2008, s. 30)

Právě absence obrazu může hrát ve prospěch rozhlasové tvorby, ve které se posluchači soustředí pouze na auditivní formu předávání obsahu a mohou si tak osvojit správné řečové návyky. Při sledování televize je pravděpodobnější, že divák ledacos přeslechne, protože se mnohem více soustředí na obraz. (Palková, Veroňková-Janíková, Hedbávná, 2003, s. 21)

2.3.3 Proměna role mluvené češtiny ve společnosti

S tématem mluveného jazyka souvisí i jeho proměna v průběhu posledních let. Čmejrková ve svém příspěvku týkajícím se psaného a mluveného slova odkazuje na Laffokovou, která hovoří o tom, že v současné společnosti začíná mít mluvené slovo větší uznání, a to díky jeho spontánnosti a bezprostřednosti. (1993, s. 51–58)

Tyto okolnosti jsou příznivé pro rozvoj nových audiovizuálních médií definovaných jako „*prostředek masové komunikace založený na akusticko-auditivním principu.*“ (Osvaldová, Halada, 2002, s. 161)

Dle Laffokové souvisí preferovanost slova mluveného s celkovým přechodem společnosti do nové fáze v kulturní historii řeči a písma, která je charakteristická nahrazením písma výše zmiňovanými audiovizuálními médii. Úpadek psaného slova a s tím související ztráta knižní vzdělanosti je celospolečenský problém, který se jeví jako značně znepokojující, je ale možné nahlížet na tento jev z různých úhlů pohledu. (Čmejrková, 1993, s. 51–58)

Oblíbenost některých audiovizuálních médií může být vysvětlena jejich možností využívat zvukových prostředků, jako je např. intonace, ve vizuálních médiích je pak charakteristické užití nonverbálních prostředků komunikace, tedy např. gest, díky čemuž pak tato média působí více spontánně a bezprostředně ve srovnání s médii využívajícími jazyka psaného. V souvislosti s tím vyvstává otázka, zda se principy psaného jazyka nebudou v budoucnu muset proměňovat a přibližovat se více podobě mluvenosti. (tamtéž, s. 51–58)

3 Mediální teorie

3.1 Definice média

Pospišil definuje médium jako prostředek něčeho neboli „*prostředek k přenosu informací v procesu masové komunikace.*“ Vychází při tom z latinského překladu tohoto slova: „*Výraz médium pochází z latinského slova „medium“, což v překladu znamená střední nebo uprostřed.*“ (2011, s. 26–27)

3.2 Masová média

Konkrétně masová média, mezi která můžeme zařadit i rozhlas, jsou pak charakteristická tím, že se dostávají k široké veřejnosti na základě velkého množství kopií mediálního sdělení. Masová média je mohou produkovat díky technickým a distribučním možnostem. Svým konzumentům nabízejí rozmanité formy obsahů a poskytují jak pohledy na vážnější společenská témata, tak prostor pro odreagování se ve volném čase prostřednictvím témat méně závažných. Jejich vznik a masivní rozvoj souvisí se společenskými proměnami, např. s industrializací či demokratizací. (Bednařík, Jirák, Köpplová, 2011, s. 15–16)

3.2.1 Masová komunikace

S teorií masových médií je spojen i specifický druh komunikace uskutečňující se pomocí prostředků masové komunikace. Masová komunikace je určena pro širokou veřejnost a má určité rysy odlišující ji od běžné komunikace. Schéma této komunikace je složeno z několika segmentů. Prvním z nich je původce sdělení neboli komunikátor. Další část schématu tvoří samotné sdělení, které je přenášeno prostřednictvím konkrétního masového média. Jako poslední uzavírá toto schéma samotný příjemce sdělení neboli komunikant.

Masová komunikace je specifická především svou jednosměrností, mluvčí je totiž ve své funkci neustále. Oproti tomu v běžné komunikaci se střídají role komunikátora a komunikanta a dochází k určité interakci, která probíhá v čase a prostoru. Pro běžnou komunikaci platí neopakovatelnost sdělení, zatímco v mediální komunikaci je většinou možný zpětný příjem sdělení.

V kontaktu s masovou komunikací jsme v podstatě každý den a do značné míry ovlivňuje naše myšlení a jednání. Na jejím základě si utváříme názory a formujeme postoje. Média mají značný vliv jak na úroveň jazykové kultury, tak na společnost jako celek. (Vítová, 2020)

3.2.2 Duální systém médií

V ČR existují dva typy masových médií, veřejnoprávní a soukromá. Rozdíl mezi nimi spatřujeme v jejich vlastnictví a fungování. Činnost veřejnoprávních médií je definována zákonem, který stanoví podmínky jejich existence a financování. Podstatnou okolností je eliminace vlivu státu na činnost veřejnoprávních médií. Veřejnost ji kontroluje prostřednictvím orgánů, které vybírají její zástupci zvolení v parlamentních volbách.

Soukromá média mají komerční povahu, svým působením chtějí dosáhnout zisku, tomuto předpokladu přizpůsobují i svůj obsah. Snaží se tedy orientovat na všechny vrstvy společnosti, aby se tak inzerovaný produkt dostal k co nejširšímu publiku.

Proti komercializaci mediálního sdělení tedy existují veřejnoprávní média, která zpravidla kladnou větší důraz na obsah sdělení. V ČR jsou představována Českou televizí, Českým rozhlasem a Českou tiskovou kanceláří. Jejich hlavním posláním je poskytovat služby veřejnosti. „*Důležitým znakem veřejnoprávních médií je nestranné a nezávislé zpravodajství, informace a komentáře.*“ (Pospíšil, 2011, s. 27–28)

3.3 Rozhlasové vysílání obecně

Rozhlas se řadí mezi akustická média využívající jako hlavní zdroj obsahu slovo, často může dojít ke zpestření mluveného slova pomocí hudebního podkladu.

Ranní hodiny se považují za nejfrekventovanější čas k poslechu rozhlasu. Lidé poslouchají rozhlas během každodenních rituálů, jako je vstávání, a rozhlasové vysílání se často stává jakousi kulisou doplňující běžné činnosti.

Jak již bylo výše zmíněno, duální systém médií se dá aplikovat i na rozhlasovou sféru, rozlišujeme tedy rozhlasové stanice soukromé a veřejnoprávní. V soukromých stanicích je obsah vyplněn primárně složkou hudební. Primární funkcí veřejnoprávní stanice ČRo je objektivně informovat veřejnost o různorodých tématech. (Pospíšil 2011, s. 41)

3.3.1 Hlasatel a moderátor

V prostředí rozhlasové tvorby je nutné rozlišovat mezi dvěma pojmy, kterými jsou hlasatel¹ a moderátor.

Hlasatel je rozhlasový pracovník, který v rámci živého vysílání interpretuje rozhlasové texty. Vysílání může probíhat buď živě, nebo hlasatel nahrává texty na záznam, který se následně pouští. Měl by se vyhýbat využívání hodnotících substantiv a adverbíí a zachovávat tak objektivitu sdělované skutečnosti. V současnosti význam hlasatelů klesá a jejich roli nahrazují spíše moderátoři. (Osvaldová, Halada, 2002, s. 77)

Hlavní rolí moderátora je řídit a prezentovat pořady, diskuse atd. a zároveň jimi provázet posluchače. Rozdíl oproti hlasateli spočívá v nutnosti improvizace vyžadující, aby byl moderátor v dané problematice, které se diskuse týká, vzdělaný. Obecně se z jeho strany předpokládá všeobecný přehled. Jeho práce mu dává mnohem větší prostor pro spontánnost, a může tak využít své tvůrčí osobnosti. V porovnání s hlasatelem, který by se měl vyvarovat zapojení subjektivního názoru, si moderátor může dovolit do svého projevu vnést i emoce a svůj osobní postoj, samozřejmě v míře, která je pro veřejnoprávní médium únosná, převažovat by tedy měl stále objektivní pohled na danou skutečnost.

¹ V moderní terminologii zprávař

Obvykle se moderátor angažuje ve více rozhlasových profesích, jako je například hlasatelská nebo zpravodajská. (Osvaldová, Halada, 2002, s. 77)

Je tedy zřejmé, že na hlasatele a moderátory jsou kladeny různé požadavky. Hlasatel směřuje svou pozornost převážně k přednesu zpráv. Tato disciplína se mnoha posluchačům může jevit jako velice jednoduchá, ale existuje mnoho nástrah, které musí hlasatel během přednesu překonávat. Může to být např. interpretace vážnějších dokumentů, při které hlasatel musí i přes značnou emocionalitu sdělení zachovat profesionalitu a přednést zprávu se všemi náležitostmi. (Vokál, 1985, s. 74)

Mezi nejdůležitější požadavky, které jsou kladeny na osobu moderátora, patří především osobitost projevu, dále jeho projev musí být i přes improvizaci logicky utříděn a nutná je také schopnost pohotovosti. Faktem zůstává, že moderátor musí umět zkoordinovat mnoho požadavků najednou. Mezi ně se řadí např. zřetelnost hlasu, umění práce s technikami řeči, souvislost projevu a mnoho dalších. (tamtéž, s. 77–78)

3.3.2 Rozhlasové žánry

V úvodu je nutné zmínit, že klasifikace žánrů rozhlasové tvorby je založena na určité abstrakci. V rozhlasovém prostředí totiž dochází v průběhu rozhlasové tvůrčí práce k prolínání a proměně žánrů a následnému stírání rozdílů mezi nimi, právě proto ani dnes neexistuje jejich jednotná klasifikace. (Maršík, 1999, s. 32)

Maršík rozděluje rozhlasové žánry do dvou základních kategorií – na zpravodajské a publicistické. Obě tyto kategorie dále zahrnují mnoho podkategorií. Pro účely této práce jsou definovány pouze některé. (1999, s. 29)

3.3.2.1 Zpravodajské žánry

První kategorií jsou žánry *zpravodajské „poskytující nepřetržitě a operativně dílčí, průběžné a souhrnné informace o významném nebo zajímavém dění (politickém, ekonomickém, kulturním, sportovním atd.) doma i v zahraničí.“* (Maršík 1999, s. 29)

Rozhlasová zpráva

Mezi zpravodajské žánry řadíme rozhlasovou zprávu, která se dle žánrové formy dělí např. na fleš, přinášející „*první nejstručnější informaci o nějaké významné události.*“ Často má pouze formu věty či pár slov. Důležité je, že v tomto krátkém úseku se posluchač dozví vše podstatné a porozumí tak konkrétní situaci. (Maršík, 1999, s. 30)

Reportážní zpráva

Další formou rozhlasové zprávy je reportážní zpráva, pro kterou je charakteristické využití rozhlasové reportáže. Důležitou roli zde hraje zpravodaj, který se přímo účastní referované události, a díky tomu je zpráva autentická. Podobný charakter má i zpráva zvuková, která je považována za prvotní žánr zpravodajství. (Maršík, 1999, s. 30)

Zpravodajské vystoupení

Odlišnou podobu má zpravodajské vystoupení, ve kterém má hlavní roli kompetentní osoba orientující se v dané problematice a vzbuzující u posluchačů respekt. (Maršík, 1999, s. 30)

3.3.2.2 Publicistické žánry

Druhou kategorií jsou žánry publicistické, ve kterých si autor může na rozdíl od zpravodajských žánrů dovolit zapojení vlastního, subjektivního stanoviska k určité události či jevu. „*Cílem je vysvětlit zpravidla aktuální společenský problém, zaujmout k němu stanovisko, ev. přesvědčit posluchače o správnosti určitého názoru a získat je pro určitou aktivitu.*“ Žánry publicistické se dále dělí na analytické a dokumentárně zobrazovací. (Maršík, 1999, s. 23)

Komentář

K žánrům analytickým řadíme komentář, který prostřednictvím racionálního myšlení přibližuje problém, který je v společnosti právě aktuální. Zároveň sám autor komentáře přináší i návrh řešení problému a zaujímá tak vlastní stanovisko k problému. (Maršík, 1999, s. 23)

Poznámka

S komentářem souvisí i žánr poznámky lišící se od něj svou stručností a výstižností, autor se v něm omezuje pouze na hlavními aspekty daného problému a opomíjí mnoho detailů. Hlavním cílem poznámky je posluchače upozornit na existenci určitého problému ve společnosti, poskytnout mu základní fakta, není ale vyloučeno zapojení subjektivity autora. (Maršík, 1999, s. 15)

Glosa

Dalším žánrem souvisejícím s komentářem je glosa neboli žánr komentující závažný problém, ovšem oproti komentáři jen konstatuje a neklade si za cíl najít pro aktuální problém řešení. Po jazykové stránce je pro glosu typické využití prvků z oblasti beletrie. (Maršík, 1999, s. 14)

Recenze

Mezi žánry analytické řadíme také recenzi, jejíž „*funkcí je informovat veřejnost o novém uměleckém nebo vědeckém díle a kriticky je zhodnotit.*“ Na základě této definice můžeme vyvodit, že se rozhlasová recenze v mnohém neliší od recenze publikované v odborných časopisech. Specifické pro recenzi rozhlasovou je ovšem odlišná volba jazykových prostředků vyplývající z povahy masového média, které je určené pro široký okruh příjemců. Funkcí recenze je informovat veřejnost o novém uměleckém nebo vědeckém díle a kriticky je zhodnotit. (Maršík, 1999, s. 23)

Žánry dokumentárně zobrazovací reprezentují např. fejeton, črta či rozhlasové vypravování. (Maršík, 1999, s. 33)

Specifický žánr rozhovoru

Specifické postavení mezi žánry má rozhovor, který se se od ostatních výše zmíněných žánrů odlišuje tím, že je možné zařadit ho jak do zpravodajství, tak do publicistiky, jeho podoba se v jednotlivých žánrech liší. Protože se do současné rozhlasové tvorby žánr rozhovoru zařazuje mnohem častěji, je nezbytné mu věnovat detailnější pozornost v celé jeho komplexnosti.

Obecně má rozhlasový rozhovor odlišnou povahu ve srovnání s rozhovorem v běžné mezilidské komunikaci, vyžaduje totiž ze strany moderátora komplexní přípravu. Moderátor si vybírá osobu, která o probírané problematice dle jeho názoru ví mnoho. Tazatel, tedy moderátor, má mnohdy předem připravenou strukturu rozhovoru a ví, kam by měl rozhovor směřovat. Správná volba otázek ovlivňuje celkovou podobu výsledného

rozhovoru. Velmi důležitou rolí moderátora je také dohlížet na to, aby se dotazovaný v rámci odpovědi, pokud je to možné, co nejvíce držel tématu rozhovoru. (Maršík, 1999, 26–27)

Zpravodajský rozhovor považujeme za žánrovou formu rozhlasové zprávy, je typický svou stručností a objektivností. Dotazovaný v něm sděluje posluchačům pouze základní informace o události, což ho odlišuje od rozhovoru publicistického, který dále rozdělujeme na reportážní, portrétní, komentující a rozborový. (Maršík, 1999, s. 30–31)

3.4 O Českém rozhlase

Počátky vysílání ČRo je možné hledat ještě v období existence Československa. Za dobu existence ČRo, který v roce 2023 oslaví 100. výročí, byla jeho budova, sídlící od roku 1933 ve Vinohradské ulici, významnou pro určující momenty českých dějin, jako bylo Pražské povstání či okupace Československa v roce 1968.

Během poměrně dlouhé doby působení ČRo prošlo jeho vysílání výrazným vývojem v mnoha aspektech, ať už je to proměna jeho soukromé povahy ve státní a posléze veřejnoprávní instituci, nebo digitalizace vysílacího obsahu díky technické vyspělosti dnešní doby. Proces digitalizace napomohl k rozšiřování vysílání novými technologiemi a také k nárůstu počtu posluchačů. Souvisí s tím i vznik v dnešní době poměrně populárního podcastu, tedy zvukového obsahu, který si posluchači mohou zpětně poslechnout kdykoli.

ČRo slouží jako médium veřejné služby a je financován z rozhlasových poplatků. Zákon o Českém rozhlase zřídil Radu Českého rozhlasu, což je orgán, který má zajistit kontrolu těmi, kterým ČRo slouží, tedy samotnou veřejností. Nemá ale právo jakkoliv zasahovat do programu ČRo, to má v pravomoci pouze generální ředitel ČRo, který je volen Radou.

Další důležitou funkci zde plní i ombudsman ČRo, jehož povinností je komunikovat s posluchači a řešit jejich připomínky a podněty týkající se podoby vysílání ČRo, které může dále předložit příslušným orgánům či pracovníkům ČRo. Výkon jeho funkce probíhá ze své podstaty zcela nestranně a transparentně. Současně působí jako poradní orgán generálního ředitele ČRo zároveň je také tajemníkem Etické komise ČRo.

Součástí vnitřní struktury ČRo je také Etická komise, jejímž úkolem je hodnotit tvorbu ČRo v souvislosti s normami profesní etiky s přihlédnutím ke Kodexu ČRo. Členové Etické komise jsou jmenováni a odvoláváni generálním ředitelem ČRo. (Český rozhlas, © 1997–2022)

3.4.1 Oddělení vzdělávání ČRo

„Rozhlasový jazyk je jazykem mluveným. Je jediným komunikativním nástrojem rozhlasového novináře a jeho pracovního týmu. Aby jeho skutečné poslání bylo naplněno bezzbytku, musí bezpečně ovládat všechny zákonitosti mluveného jazyka.“ (Vokál, 1985, s. 10)

Nedílnou součástí struktury ČRo je Oddělení vzdělávání. Jak již bylo zmíněno, při poslechu rozhlasu je naše pozornost mnohem více soustředěna na kvalitu mluveného projevu, než je tomu například u sledování televize. Z toho důvodu je nutné na mluvený projev dbát a pracovat na jeho neustálém zlepšování. To je jedním z úkolů Oddělení vzdělávání.

Pracovníci Oddělení vzdělávání se podílejí už na samotném výběru hlasatelů a moderátorů. Každý účastník výběrového řízení na pozici hlasatele nebo moderátora musí dělat zkoušku na mikrofon a následně se posuzuje, který z uchazečů nejvíce vyhovuje kritériím ČRo.

Samozřejmě se uchazeči posuzují převážně z hlediska jazykové kultury. Mluvený projev se hodnotí z několika rovin: důraz se klade na kvalitu hlasu a také na dýchání, které je velmi důležitým faktorem ovlivňující kompletně celý mluvený projev. Pozornost se věnuje artikulaci, posuzuje se, zda uchazeč nemá příliš otevřené či zavřené samohlásky a souhlásky. Stěžejní je také melodika řeči. Přítomnost artikulační vady není pro uchazeče naprostou diskvalifikací, musí se ale jednat pouze o nedostatky, které lze napravit v krátkém intervalu. V případě přítomnosti artikulační vady je možnost spolupracovat na jejím odstranění s logopedy. Faktem ale zůstává, že logopedická výuka má smysl nejvíce v raném věku, později vyžaduje náprava řeči mnohem větší úsilí.

Hlasatelé a moderátoři absolvují celou řadu mluvních cvičení, která se konají většinou jednou za týden. Pracovníci Oddělení vzdělávání s dotyčným projdou a vysvětlí mu jednotlivá cvičení, na něm už pak je trénovat tyto dovednosti ve svém volném čase.

Oddělení vzdělávání vychází nejčastěji z publikací Jiřiny Hůrkové, Marie Krčmové nebo Vlastimila Strahla.

Kromě jazykových cvičení je převážně pro moderátory, důležitý i trénink improvizčních schopností. Moderátorovi je přiděleno téma, na jehož základě si připraví projev, který musí být poutavý, originální a profesionální.

Kvalita mluveného projevu je důležitým faktorem ovlivňujícím výběr hlasatelů a moderátorů, ne však jediným. Důležité také je, aby byl jedinec vzdělán v oblasti, do které je přijímán. Rozhlasoví mluvčí musí tedy disponovat určitým komplexem dovedností z různých oblastí. (Klabíková, 2022)

4 Jazyková charakteristika hromadných sdělovacích prostředků

4.1 Jazykové rozdíly mezi rozhlasem, televizí a tiskem

Rozhlas, televizi a tisk řadíme mezi média masová, z hlediska jazykového mezi nimi tedy nacházíme mnoho společných rysů. Na druhou stranu se od sebe v mnoha ohledech liší. Není tedy možné charakterizovat masová média jako celek, ale musíme je sledovat izolovaně.

Jazyk v rozhlasu má funkci primární, je považován za nejdůležitější prvek komunikace, na kterém celé rozhlasové vysílání stojí. Stejně tak pro novinovou tvorbu je jazyk primárním nástrojem. Oba tyto sdělovací prostředky využívají vedle jazyka i tzv. pomocných prostředků: pro tisk je to např. grafická úprava textu, která může zasahovat do procesu komunikace mezi novinářem a čtenářem, v rozhlasu jsou k těmto účelům využívány zvuky, šumy.

Mezi těmito dvěma médii můžeme spatřovat rozdíl z hlediska vnímání obsahu. U rozhlasového vysílání je vnímání uskutečňováno v rovině jednorozměrné tzn., že posluchač vnímá sdělení pouze v aktuálním čase a nemá možnost se k němu později vrátit, a právě proto je nutné, aby sdělení bylo co nejvíce srozumitelné. Během rozhlasového vysílání nemá posluchač možnost řídit tempo přijímání obsahu, to je v rukou hlasatelů a moderátorů. Zatímco při konzumaci tiskového obsahu má čtenář možnost řídit si tempo dle svých preferencí.

Ačkoliv se častokrát hovoří v souvislosti s mluveným slovem o jeho pomíjivosti a obecně spíše o jeho negativních vlastnostech, je nutné zmínit i na jeho přednosti. Jednou z nich je např. možnost zvyšovat účinnost zprávy pomocí jazykových prostředků, které vyjadřují aktuální rozpoložení komunikátora a jeho vztah ke sdělované zprávě.

V zájmu hlasatele či moderátora je sdělení posluchači nějakým způsobem zbytečně nekomplikovat už z principu jeho neopakovatelnosti, tomu je podřízen i jazyk, který má být oproti novinovému jednodušší a srozumitelný i pro běžného posluchače, toto zjednodušování ale nelze chápat ve smyslu využívání nespisovných výrazů, jak je tomu např. v běžně mluvené konverzaci. Jedná se spíše o využívání hovorové formy

spisovného jazyka, která ale není v pozici primární. Jazyk rozhlasu chápeme spíše jako střed mezi knižností a hovorovostí.

Televize je pak považována za nejkompexnější sdělovací prostředek, protože využívá kombinaci tří prostředků k realizaci sdělení, kterými jsou obraz, jazyk a zvuk. Oproti rozhlasu zde není kladen takový nárok na jazykovou správnost už z toho důvodu, že příjemce vnímá zvuk a obraz zároveň, a proto se na jazykovou stránku nesoustředí v takové míře jako je tomu při poslechu pouze audia. (Bozděch, 1982, s. 6–11)

4.2 Obecná jazyková charakteristika rozhlasové žurnalistiky

„Kultura rozhlasové řeči je nezbytnou součástí jazykové kultury našeho jazyka. Hlasatel, redaktor, reportér a vůbec interpret rozhlasové žurnalistiky by měl být předním kodifikátorem spisovného mluveného jazyka.“ (Vokál, 1985, s. 3)

Z hlediska funkčních stylů je rozhlasová žurnalistika řazena do publicistického stylu, užívané jazykové prostředky a stylistické postupy tedy musí být v souladu s jeho normami. Jazyková rovina se mění v závislosti na tom, zda je jedná o žánry zpravodajské, či publicistické. Na druhou stranu ale existují určité normy, které jsou závazné pro obě tyto kategorie.

První normou je již zmíněný požadavek využívání zásadně spisovného jazyka. Konkrétně se jedná o hovorovou formu spisovného jazyka, která je upřednostňována především pro svou přirozenost. Dále je požadována jasnost sdělení, aby se tak k posluchači dostaly všechny klíčové informace. Hlasatel a moderátor musí počítat s tím, že se sdělení může dostat k posluchačům pocházejícím z různých společenských vrstev, tomuto faktu je nutné přizpůsobit celkovou formu sdělovaného obsahu. Na druhou stranu by ale obsah ani forma sdělení neměly sklouznout k banálnosti.

V dnešní společnosti je považováno za nezbytné dbát na vysokou úroveň mluveného jazyka ve všech sférách veřejného života. Tento požadavek se tedy týká i médií, které mají v našich životech nezastupitelnou roli, a je proto nutné, abychom si byli vědomi jejich vlivu na společnost.

Při porovnání rozhlasového vysílání s televizním můžeme pozorovat trend stoupající oblíbenosti televizního vysílání. Je ale nutno konstatovat, že i přes tuto skutečnost si rozhlas ve společnosti stále uchovává své čestné místo. (Vokál, 1985, s. 3)

Když vezmeme v úvahu popularitu televizního vysílání ve společnosti, vyvstává otázka, proč jsou stále kladeny mnohem větší nároky na rozhlasový projev oproti tomu televiznímu, které se těší ve společnosti větší oblibě, a tudíž projevy v televizním vysílání mají ještě větší vliv na kulturu řeči celé populace.

Odpověď je možno hledat v absenci vizuálního kontaktu hlasatele/moderátora s posluchači během rozhlasového vysílání. Tento vizuální kontakt by měl být nahrazen vytríbeným jazykovým projevem. Absence vizuálního kontaktu by tedy mohla být jedním z důvodů, proč jsou kladeny na rozhlasovou tvorbu mnohem větší nároky v oblasti jazykového projevu, než je tomu u televizního vysílání. (Müllerová, 2003, s. 116)

Tato tendence se ale začíná v průběhu času poměňovat a hovoří se např. o proměně povahy žánru rozhovoru na základě stále výraznějšího posouvání jazykové hranice od dogmatické institucionálnosti k využívání většího množství prvků běžné komunikace. Je nutno zmínit, že využívání těchto prvků je stále výraznější u soukromých stanic, přičemž v prostředí ČRo je jejich používání stále považováno za nežádoucí. (tamtéž, s. 117)

Např. Palková vnímá zařazování nespisovných prostředků do rozhlasového vysílání za projev nedostatečné připravenosti mluvčího a zároveň mohou odchylky od mluvené spisovné češtiny ze strany hlasatele či moderátora působit i jako podceňování příjemců sdělení. Konkrétně v rámci žánru rozhovoru dle Palkové může nespisovný mluvený projev působit nezdvořile. Odmítá tím některé názory o pozitivní funkci nespisovných prostředků v mluveném projevu, už z té skutečnosti, že projevy ve veřejných sdělovacích prostředcích mají zásadní vliv na kulturu jazykového projevu celé společnosti. (1982, s. 186–196)

Konkrétně ČRo se tímto tématem zabývá v rámci Kodexu ČRo v článku 16.2.² a stanovuje, že užívání nespisovného jazyka je v rámci pořadů nežádoucí a hlasatelé a

² „Český rozhlas má za povinnost vždy s ohledem na téma a žánr uvážlivě volit a pečlivě užívat jazykových prostředků. Hlasatelé, moderátoři a redaktoři zpravodajských a publicistických pořadů jsou povinni vyjadřovat se v pořadech zásadně spisovným jazykem, ledaže by citovali či interpretovali výrok či chování jiné osoby nebo by použití nespisovného výrazu odpovídalo situaci (například uchování autenticity rozhovoru nebo užití reportážní licence podle čl. 21.17 apod.).“ (Český rozhlas, © 1997–2022)

moderátoři jsou povinni vyjadřovat se v souladu se spisovnými normami jazyka. Článek stanovuje i výjimky, ve kterých je možné využívat nespisovných prostředků. Je to pouze tehdy, když tyto prostředky pomáhají uchovávat autenticitu, např. moderátor reaguje na nespisovný výraz, který použil respondent, a snaží se ho více rozvést. Příkladem takového výrazu může být slang typický pro profesi respondenta. (Český rozhlas, © 1997–2022)

Pro posluchače je velmi důležité uvědomit si, že není možné, aby se v ČRo vyskytovala striktně spisovná čeština bez jakýchkoliv odchylek, už z toho důvodu, že se obsah skládá z velké části z projevů osob, které nejsou pracovníky ČRo, ale figurují pouze jako respondenti, např. při rozhovoru, nemají tedy potřebnou jazykovou přípravu. Na základě této skutečnosti je nutné se při hodnocení jazykové úrovně soustředit pouze na kvalitu projevů hlasatelů a moderátorů, pro které je hovorová forma spisovné češtiny závazná.

5 Jazykové normy závazné pro veřejně mluvené projevy

5.1 Kultura mluveného projevu

Mluvenému slovu, na kterém je vystavěno rozhlasové vysílání, věnuje společnost mnohem menší pozornost v porovnání s tím psaným. Toto tvrzení lze potvrdit neustálým aktualizováním pravidel pravopisu, zatímco mluvený jazyk nepodrobujeme kritice v takové míře.

Již zmíněná vysoká frekvence užívání mluvené češtiny při běžné mezilidské komunikaci, ale také současný trend stoupající oblíbenosti masových médií patří mezi důvody, proč by mělo být věnováno více pozornosti mluvenému jazyku, jehož důležitost je spjata také s charakterem některých povolání, jako jsou např. politici nebo pracovníci ve veřejné správě využívající mluveného jazyka velmi často podobně jako pracovníci mediálních organizací.

Nejen jazyk psaný má pravidla závazná pro jeho uživatele. Také mluvená čeština se řídí určitými pravidly, která jsou shrnuta v pravidlech spisovné výslovnosti neboli ortoepie.

Mluvené slovo neexistuje izolovaně, ale je vždy pronášeno ve vztahu k příjemci sdělení, na kterého se snaží mluvčí působit. Aby mluvený projev plnil tento účel a měl vliv na příjemce sdělení, je nutné, aby byl v souladu s ortoepickými pravidly. V souvislosti s mluveným slovem se v tomto kontextu hovoří o tzv. kultuře nebo také kultivovanosti mluvených projevů. (Hůrková, 1995, s. 7–8)

Slovo kultura pochází z latiny a znamená pěstovat nebo také vzdělávat, na základě čehož můžeme odvodit, jaké jsou hlavní snahy této disciplíny. (Hůrková-Novotná, 1994, s. 1) Přičemž je nutné zmínit, že kulturní se v tomto kontextu nemíní pouze spisovné, ale vždy musíme zohlednit i situaci ve které se sdělení pronáší. „*Mluvíme tedy o tom, co je vhodné, nikoli pouze jazykově správné.*“ (Hájková, 2003, s. 17)

Na tendenci posuzovat kvalitu projevu pouze s přihlédnutím ke spisovnosti upozorňuje také Daneš. Podle něj je možné se vyjadřovat nekultivovaným způsobem s užíváním spisovného jazyka a naopak. (Daneš, 1969, s. 95–109)

Abychom o mluvčím mohli spolehlivě říct, že ovládá zásady kultury mluveného projevu, je nezbytné, aby znal dostatek výrazových jazykových prostředků a zároveň mezi nimi uměl rozlišovat a věděl, v jakých situacích které prostředky využívat. Je také nutné, aby dodržoval určité jazykové normy jako např. ortoepické, lexikální a gramatické. (Hůrková-Novotná, 1994, s. 1) Úroveň kultury mluveného projevu celé společnosti určují především profesionální veřejní mluvčí, mezi které se řadí mimo jiné i hlasatelé a moderátoři rozhlasových stanic. (Hájková, 2003, s. 17)

5.2 Ortoepie, ortofonie

V rámci kultury mluveného projevu hovoříme o tzv. normativní spisovné výslovnosti neboli ortoepii. Ortoepické zásady nejsou pouze výtvozem lingvistů, jedná se o soubor pravidel existujících objektivně. Závisí na uživatelích jazyka, které z nich se rozhodnou vnímat jako závazná.

Ortoepické normy definují výslovnost jednotlivých hlásek a hláskových spojení zároveň se také věnují vyšším jednotkám, zabírají se totiž i frázováním, přízvukem a intonací v rámci vět. Za součást ortoepie je možné považovat také ortofonii zabývající se výslovností samohlásek a souhlásek. (Hůrková, 1995, s. 17)

Spisovná výslovnost je vnitřně slohově diferenciována, tzn. neexistuje jednotná výslovnost závazná pro všechny uživatele jazyka, užití výslovnostního stylu je totiž závislé na charakteru sdělení. V rámci mluveného jazyka tedy rozeznáváme několik výslovnostních stylů. Při realizaci veřejně mluvených projevů se využívá tzv. styl základní neboli neutrální. (tamtéž, s. 70)

5.2.1 Výslovnost samohlásek

Jednotlivé samohlásky jsou od sebe v češtině velmi dobře odlišené a v rámci slabik se vyslovují vždy plně, zároveň jsou jen velmi málo ovlivnitelné okolními souhláskami. Díky velmi pevné pozici mají vliv na celkovou srozumitelnost projevu, a právě z tohoto důvodu je nutná jejich správná výslovnost. (Palková, 1997, s. 170) Obecně je výslovnost samohlásek považována za důležitý faktor formující celkové estetické

vyznění mluveného slova. Rozlišujeme dva druhy odchylek od správné výslovnosti samohlásek – kvalitativní a kvantitativní. (Hůrková, 1995, s. 17)

5.2.2 Otevřenost a uzavřenost samohlásek

Za odchylku od ortoepických norem projevující se v kvalitě samohlásek považujeme v první řadě jejich přílišnou otevřenost. Aby nedošlo k narušení srozumitelnosti a stylu projevu, měla by být výslovnost samohlásek vedena v rovině neutrální, tedy na pomezí otevřenosti a uzavřenosti. Příčinou otevřenosti samohlásek může být obecně nedbalá výslovnost, vliv na výskyt této odchylky může mít ale i působení nářečí. (Palková, 1997, s. 324)

Tendence k otevřenosti se týká především samohlásek [i-í], [e-é], [o]. Samohlásky [i-í] ve slovech častokrát chybně vyslovují příliš otevřeně jako [e-é]. Tato odchylka může způsobit i záměnu významu slova, např. *lidový-ledový*.

Otevřeně se v současnosti také hojně vyslovují samohlásky [e-é], na základě čehož se během mluvy mohou zaměnit za [a-á], např. slovo *otevři* tak může směřovat až k výslovnosti v podobě *otavři*.

Další ze záměn významu slov může zapříčinit i otevřená výslovnost samohlásky [o] blížící se tak ke znění samohlásky [a], např. *plot-plat*.

Druhou kvalitativní odchylkou ve výslovnosti samohlásek je jejich úžení charakteristické především pro nářečí. Uzavřená výslovnost samohlásky [á], typická pro jihozápadní nářečí, způsobuje její výslovnost podobající se přednímu [é]. (Hůrková, 1995, s. 19)

5.2.3 Krácení a dloužení samohlásek

Za kvantitativní výslovnostní odchylku samohlásek považujeme jejich krácení či dloužení. Obě tyto varianty mohou způsobit záměnu slovního významu, např. *žila-žila*. Dle výslovnostní normy je proto nutné přesně rozlišovat krátké a dlouhé samohlásky.

Zkracování dlouhých samohlásek, týkající se především samohlásek [í, ú], je v posledních letech trend zasahující i veřejně mluvené projevy spisovné. Zkracování

právě těchto samohlásek je možné vysvětlit jejich artikulační náročností, což vede mluvčího k jejich zjednodušení např. slova *rohlík*, *myslím* se nenormativně vyslovují jako [rohlik], [mislim].

Krácení je možno zpozorovat také u samohlásky [é] v koncovkách, např. v přídatném jméne *dlouhému*. (Hůrková, 1995, s. 19–20)

5.3 Souhlásky

Pro souhlásky je charakteristická stabilita z hlediska artikulačního a akustického, jednotlivé souhlásky jsou totiž jen v malé míře závislé na jejich okolí. Tato stabilita je zřetelná i v rámci tvorby souhláskových skupin, ve kterých si uchovávají své vlastnosti.

Správná výslovnost souhlásek v mluveném projevu je hlavním předpokladem pro jeho srozumitelnost. Aby mohl profesionální mluvčí souhlásky správně artikulovat, je nutné, aby měl alespoň základní pojem o artikulačních orgánech, které se procesu vzniku souhlásek účastní. (Palková, 1997, s. 208)

5.3.1 Základní výslovnostní odchylky souhlásek

Odklon od normativní výslovnosti souhlásek může být způsoben odchylkami nářečními, na nesprávné výslovnosti se podílejí také vady řeči týkající se např. kmitavých samohlásek [r, ř], ostrých [s, z], tupých [š, ž] a polosykavek [c, č]. Obecně jsou výslovnostní vady považovány v rámci profesionálního mluveného projevu za nežádoucí. Jak již bylo výše zmíněno, v prostředí ČRo není řečová vada pro uchazeče na pozici hlasatele či moderátora zcela diskvalifikující, neměla by mít však vliv na srozumitelnost projevu.

Dalším nedostatkem ve výslovnosti je deformace souhlásek či jejich úplný zánik. Tato tendence se týká např. souhlásek [v, j, h, l]. Z důvodu náročnosti tvoření souhlásky [j] je typický její zánik v rámci zájmen např. *ji*, *jim*. (Hůrková, 1995, s. 20–24)

5.4 Spojování hlásek

Pro mluvený projev je typické slučování jednotlivých hlásek do větších celků, kterými jsou slabika a slovo. Tendence spojování se týká jak samohlásek, tak souhlásek. (Hůrková, 1995, s. 25)

5.4.1 Spojování samohlásek

Spojením dvou samohlásek, které jsou součástí jedné slabiky, vznikají dvojhlásky, přičemž první z nich považujeme za vrchol, druhou za polosamohlásku, proto hovoříme o klesavé výslovnosti dvojhlásek. Čeština obsahuje jednu domácí dvojhlásku [ou], další dvě jsou pak považovány za cizího původu [au, eu]. (Hůrková, 1995, s. 25)

Jiná situace nastává, pokud spojíme samohlásky náležející dvěma slabikám. V takovém případě je možné vyslovovat samohlásky s rázem, nebo bez něho. (Hůrková 1995, s. 25) Ráz je možný definovat jako „*zřetelnější oddělení samohlásky od předcházející slabiky.*“ (Palková, 1997, s. 325)

Výslovnost s rázem považujeme za nutnou v profesionální veřejné mluvě, a to z důvodu jeho vlivu na srozumitelnost projevu. V opačném případě může dojít k nežádoucímu slučování slov. Pokud věta začíná na samohlásku, dochází k automatickému výskytu rázu.

Profesionální mluvčí, tedy např. rozhlasoví či televizní hlasatelé, by se měli držet jistých norem. Za nutné se v tomto případě považuje výslovnost s rázem po nepřízvučné slabice nebo nepřízvučném slově jednoslabičném, např. *proč otevřeš*. Využití rázu je nutné také tehdy, pokud dojde ke spojení předložky se slovem, které začíná na samohlásku, např. *po obědě, u ulice*. Dále také pokud dojde k setkání dvou stejných samohlásek na hranici předpony a slovního základu, např. *neexistuje*. Využití rázu se také předpokládá, pokud následuje po předponě *nej-* v přídavných jménech a příslovcích samohláskou, např. *nejaktivnější* a mnoho dalších případů. (Hůrková, 1995, s. 26)

5.4.2 Spojování souhlásek

5.4.2.1 Spodoba znělosti

Jednotlivé souhlásky jsou tvořeny na rozdílných artikulačních místech. Jejich spojování je tak pro uživatele jazyka náročnější z hlediska výslovnosti, proto dochází k tzv. spodobě znělosti.

Skoro všechny české souhlásky mají svůj protějšek v samohlásce s podobnou artikulací, přičemž jedna z nich je vždy znělá a druhá neznělá. V rámci těchto dvojic pak dochází ke znělostní asimilaci, např. ve slově *lebka* se vyslovuje místo znělého [b] jeho neznělý protějšek [p]. Ke spodobě znělosti nedochází jen v rámci jednotlivých slov, ale také v případě spojení předložky se jménem, např. výslovnost *pod stolem* jako [potstolem].

V češtině má zcela zvláštní postavení souhláskové spojení [sh], a to z toho důvodu, že je v tomto případě možná dvojí výslovnost. V českém prostředí se toto spojení vyslovuje jako [sch], na Moravě je pak dávána přednost výslovnosti [zh].

Spodoba znělosti se netýká souhlásek nepárových [m, n, ň, j, l, r], ty jsou ve většině případů znělé. Odchytkou jsou tvary slov 1. os. množ. čísla způsobu rozkazovacího končící na *-me*, ve kterých se poslední samohlásky před koncovkou chybně vyslovují jako znělé např. nenormativní výslovnost slova *kupme* jako [kubme]. (Hůrková, 1995, s. 27–30)

5.4.2.2 Spodoba artikulační

Překonání obtížností při spojování souhlásek je vedle spodoby znělosti realizováno pomocí artikulační spodoby, „*při které se vedle sebe stojící hlásky opět navzájem přizpůsobují, ne však zněním hlasu, ale výslovností.*“ Aby byla asimilační artikulace v souladu se spisovností, nesmí proběhnout na rozhraní dvou slov. (Palková, 1997, s. 332)

Za nejčastější artikulační asimilaci v češtině považujeme změnu dásňového předního [n] v zadní, artikulované na měkkém patře. Ve fonetické transkripci tuto

souhlásku zaznamenáváme jako [ŋ]. Tuto tendenci můžeme zaznamenat ve slovech *maminka, venku, Anglie*, ve kterých se vyskytují měkkopatrové souhlásky [k, g].

O artikulační spodobě hovoříme i v případě výslovnosti dvou zvukově stejných souhlásek, např. slovo *odtud* se vyslovuje jako [ottud]. Pokud jsou dvě souhlásky ve slově totožné graficky, vyslovují se skoro vždy zjednodušeně, např. slovo *panna* jako [pana]. Výjimkou jsou slova, která by zjednodušenou výslovností mohla změnit svůj význam. Za těchto podmínek je zachována zdvojená výslovnost.

V mluvených projevech profesionálů by měla být zachována zdvojená výslovnost v několika případech. Zaprvé u slov s předponami *před-, od-, nad-*, jejichž slovní základ začíná na souhlásky [t, d]. Realizováno např. ve slově *podtext*, ve kterém se na švu mezi předponou a slovním základem vyskytuje zdvojená výslovnost [pottekst]. Zdvojeně bychom měli vyslovovat i samohlásky ve slovech typu *cvrččí, kukaččí, křeččí*.

Stejný případ se týká slov začínající na sykavky [s, z] s přepnou *roz-, bez-*, např. zdvojená výslovnost [z] ve slově *rozzářil*. (Hůrková, 1995, s. 31–32)

5.5 Zjednodušování souhláskových spojení ve veřejných projevech

V hlasatelských, televizních či jiných veřejně mluvených projevech se mluvčí častokrát pokouší o stylově vyšší vyjadřování, občas tyto snahy ale vedou k nepřirozenosti projevu. Takovým případem je plná výslovnost souhlásky [j] vyskytující se ve tvarech pomocného slovesa být. Např. ve spojení *přišli jsme* je tedy přípustná zjednodušená výslovnost [přišli sme].

Na druhou stranu dochází ve veřejně mluvených projevech často k redukci souhláskových spojení, což má za následek snížení srozumitelnosti projevu. V souladu se spisovností je ale nutné zachovat plnou výslovnost na začátku slov, např. *kdyby* [gdybi] nikoli [dyby]. Dále je nutná plná výslovnost uprostřed slov např. *prázdný* nikoliv [prázný] a také na konci slov, např. *jedenáct* nikoli [jedenác]. Tato redukce může být způsobena vysokým mluvním tempem.

Na druhou stranu se ale v určitých slovech připouští zjednodušování souhláskových spojení, např. *dcera, srdce, ctnost* je možné vyslovit jako [cera], [srce],

[cnost]. Číslovky *sedm, osm* je možné vyslovit bez vložené samohlásky *u* i s ní, tedy [sedum], [osum], po stránce artikulační je tato výslovnost jednodušší. (Hůrková, 1995, s. 34–37)

5.6 Slovní přízvuk

Slovní přízvuk je realizací rytmu v jazyce, přičemž rytmus je v tomto smyslu chápán jako systematické a zákonité opakování zvukových prvků v mluvené řeči.

Obecně platí, že slovní přízvuk je v různých jazycích odlišný. Pro češtinu je charakteristický tzv. stálý přízvuk vyskytující se na první slabice slova, v případě předložkových spojení je pak přízvuk na slabičné předložce, např. *na západ*. Specifické jsou v češtině příklony neboli jednoslabičná slova bez přízvuku, která tvoří rytmický celek se slovem předcházejícím. (Hůrková, 1995, s. 37–38)

Slovní přízvuk v češtině není významotvorný ve srovnání s jazyky s tzv. volným přízvukem, mezi které řadíme např. angličtinu využívající přízvuk k rozlišení slovního významu. (Palková, 1997, s. 157)

Přízvuk si uživatelé jazyka osvojují už v raném věku. Z toho důvodu dochází k odchylkám v přízvukování jen výjimečně, a to například ve čtených mediálních projevech. Mezi nejčastější odchylky v rozhlasovém a televizním zpravodajství řadíme opomíjení přízvuku na slabičných předložkách, např. *snížení stavu vojsk ve střední Evropě*. Jiná situace nastává, pokud se jedná o předložku nevlastní, které přízvuk většinou postrádají, ve slovních spojeních pak přejímá přízvuk slabika po nich následující. Mezi nevlastní předložky řadíme např. *blíž, dle, krom*. (Hůrková, 1995, s. 37–38)

5.7 Zvukové prostředky větné

Ortoepické normy se vedle výslovnosti jednotlivých hlásek a hláskových spojení zaměřují také na vyšší jednotky, které souhrnně nazýváme zvukové prostředky větné sloužící k zvukovému členění souvislé řeči. Toto členění se řídí určitými pravidly.

Rozčlenění souvislé řeči na jednotlivé promluvvé úseky je základním předpokladem k zachování původního významu sdělení, vedle toho plní i jistou estetickou funkci. (Hůrková, 1995, s. 41)

5.7.1 Frázování

Frázování je jedním ze zvukových prostředků sloužících k rozčlenění vět nebo jednotlivých promluv na celky podle společného významu. Pokud je věta příliš dlouhá, činí mluvčímu obtíže ji pronést v celku. V takovémto případě je nutné větu rozčlenit na kratší úseky pomocí pauzy nebo změny melodie řeči.

Při členění vět je nejdůležitější zohlednit významové uspořádání věty. V mnoha případech může špatné frázování kompletně změnit celý její význam, např. nesprávné frázování ve větě: *Je to opravdu poutavá hračka | pro děti japonské výroby*. V porovnání s frázováním správným: *Je to opravdu | poutavá hračka pro děti || japonské výroby*. (Hůrková, 1995, s. 41–42)

5.7.2 Větný přízvuk

Vedle přízvuku slovního existuje i tzv. větný přízvuk, který pomocí zvukových prostředků zdůrazňuje určitá slova ve větách. Větný přízvuk může být realizován pomocí zesílení přízvukné slabiky nebo zvýšením či snížením tónu slabiky. Chybné užití větného přízvuku může mít vliv na celkový smysl věty, což je typické pro projevy čtené.

Místo realizace větného přízvuku závisí na charakteru věty. Přízvuk se většinou vyskytuje na konci věty či větného úseku, který obsahuje nejdůležitější část sdělení, např. *Včera hlásili v rozhlase, že se zhorší počasí*. Kromě prostředků zvukových je možné pro zdůraznění ve větě využít i obměnu slovosledu nebo zvolit zesilující lexikální prostředky. (Hůrková, 1995, s. 42–43)

5.7.3 Intonace

Výška hlasu během mluveného projevu není konstantní, ale neustále se snižuje či zvyšuje. Tato výšková modulace je nazývána intonací a je využívána ke členění výpovědí. Změna intonace je spojena s věcným obsahem myšlenky a souvisí také s tím, jaký citový vztah mluvčí ke sdělení zaujímá. Pomocí intonace je možné naznačit pokračování či ukončení vět. (Hůrková, 1995, s. 43)

„Průběh intonace je příznakem věty určitého typu.“ Pomocí intonace můžeme tedy rozlišit, zda je věta ukončená, či nikoli, zda se jedná o otázku, nebo o prosté sdělení. Při popisu intonace je velmi důležitý pojem kadence neboli směr výškových změn v pomluvě. (Palková, 1997, s. 160–161)

Rozlišujeme několik druhů kadence podle typu věty. Oznamovací věty mají kadenci klesavou, která začíná přízvučnou slabikou vyskytující se v jádru výpovědi. Klesavou tendenci mají i věty rozkazovací či otázky doplňovací. U otázek zjišťovacích je pak na Moravě kadence stoupavá, v Čechách se využívá stoupavě-klesavá.

Odchytky v normativní kadenci mohou být nářečního charakteru. Ve veřejně mluvených projevech spisovných častokrát dochází k přiblížení kadence zjišťovacích vět směrem ke kadenci vět oznamovacích a zároveň se chybně užívá stoupavá kadence u vět oznamovacích. (Hůrková, 1995, s. 46–47)

5.8 Ortoepie slov přejatých

Pro výslovnost přejatých slov je velmi těžké hledat nějaká společná pravidla, která by se dala bez výjimky aplikovat. I přes tuto skutečnost existují určité normy závazné pro výslovnosti přejatých slov doplněné o mnoho výjimek. Nezbytností je tedy existence výslovnostního slovníku kodifikujícího jejich správné tvary. (Palková, 1997, s. 341)

Jedna z obecných výslovnostních zásad pro přejímání slov a cizích vlastních jmen je jejich počestění. Důležitou roli tedy hraje, jak vyslovují dané slovo uživatelé jazyka.

Výslovnostní normy jazyka, ze kterého je slovo přejato, jsou tedy až druhotné. (Hůrková, 1995, s. 47)

Pravopis při stanovení výslovnosti přejatých slov a cizích vlastních jmen nehraje roli. V případě, že má dané slovo v cizím jazyce přízvuk na jiné než první slabice, přenášíme ho vždy na první slabiku slova. Pokud se v přejatém slově vyskytují hlásky, které čeština postrádá, dochází k jejich nahrazení hláskou foneticky nejbližší. Nahrazení hlásky lze uvést např. na slově *badminton*, ve kterém se původní anglické [ae] nahrazuje pomocí [e].

V češtině se také hojně vyskytují dubletní formy neboli dvojí výslovnost téhož slova, přičemž obě varianty jsou hodnoceny jako normativní, např. slovo *bufet* je možné vyslovovat jako [bifé] nebo také [bufet].

Mezi problémy spojené s výslovností slov přejatých řadíme délku výslovnosti samohlásek. Zpravidla se jen málokdy u slov přejatých vyznačuje samohlásková délka. Výslovnost dlouhých samohlásek je značně rozkolísaná a záleží na konkrétním mluvčím, jakou formu užije, např. ve slově *maratón* se samohláska [o] může vyslovovat jak v dlouhé, tak krátké formě. Uživatelé jazyka většinou dlouhé tvary souhlásek používají, pokud chtějí vyjádřit expresivitu, krátkým samohláskám je naopak přisuzována větší korektnost.

Pokud se v přejatých slovech vyskytuje [s, z] dochází k jejich značné výslovnostní rozkolísanosti. V současnosti mluvčí upřednostňují spíše výslovnost [z]. I v tomto případě je ale nutné zohlednit stylovou rovinu promluv. Na základě toho je výslovnost se [z] možná v některých promluvách na úrovni hovorové češtiny, za korektnější se však stále považuje výslovnost [s], např. *resort, renesance*.

Nejasná je pro mluvčí i výslovnost [k, g] ve slovech přejatých. Výskyt hlásky [g] ve slově nám dává informaci o jeho cizím původu. Ve slovech českého původu se totiž vyslovuje g pouze jako výsledek asimilace znělosti hlásky [k]. Výslovnost [g] je v rámci některých dublet možná, např. *inkoust*, většinou je ale pokládána za nespisovnou, např. ve slovech *cikán, demokracie*. (Palková, 1997, s. 341–345)

5.9 Výběr jazykových prostředků vyskytujících se ve veřejných projevech

5.9.1 Rovina lexikální

Funkcí veřejných projevů je sdělovat informace posluchačům. Zároveň se snaží působit na jejich názory, ovlivňovat je. Tomuto předpokladu je také podřízen výběr lexikálních prostředků.

Lexikální rovina nabízí při realizaci mluveného projevu značnou možnost volby mezi jednotlivými prostředky slovní zásoby. Pomocí volby lexikálních prostředků může mluvčí vyjádřit své stanovisko k určité skutečnosti. Měl by vždy volit lexikální prostředky odpovídající určité situaci a záměru mluvčího.

Vybírat může z prostředků nepříznakových, které lze použít v jakékoliv situaci. Na druhou stranu příznakové prostředky je pak nutno volit s rozvahou. (Hůrková-Novotná, 1994, s. 12–13) Mají buď charakter kladný, např. slova familiární (brácha, tetička), za negativní považujeme např. vulgarismy (svinská práce). (Čechová, 2008, s. 171)

V mediálním sdělení se vyskytují opakující se výrazy, např. *vysoká hra v politice*, častokrát se z těchto výrazů může stát až klišé, např. *bitva o radar*, *mapovat*. Hojně se vyskytují také slova přejatá, nejčastěji z angličtiny, např. *marketing*, *image*. Typické je také využívání publicismů, např. *katastrofista*, které často spadají i mezi tzv. módní slova neboli slova charakteristická pro aktuální společenskou situaci, např. *finanční injekce*. Nechybí ani využívání přísloví, která mají funkci oživení promluvy.

V rámci publicistiky je také možné využívat hodnotící adjektiva a adverbia, na druhou stranu se jejich užití nedoporučuje ve zpravodajských žánrech, u kterých by měla převažovat objektivita sdělení. V rámci publicistiky si mluvčí může dovolit hodnotit.

Persvazivní funkce je podpořena také citacemi již vyřčených výroků, nejčastěji známých osobností, vědců, což přidává na důvěryhodnosti sdělovaných informací. (Minářová, 2017)

5.9.2 Rovina syntaktická

Pokud chceme hodnotit syntaktickou rovinu rozhlasových projevů, musíme si být vědomi toho, že se jedná o projevy většinou nepřipravené. Tomu je podřízena i syntax. Při hodnocení je tedy důležité vědět, zda daný projev je připravený, či nikoli, abychom ho mohli správně zhodnotit. (Hůrková-Novotná 1994, s. 13–14) Zároveň není možné, abychom kladli totožné syntaktické požadavky na mluvené a psané komunikáty. (Minářová, 2011, s. 179)

Syntax mluveného projevu v médiích by měla být přehledná, už z toho důvodu, že posluchač nemá možnost zjišťovat si předcházející kontext, a proto musí být sdělení podáno co možná nejsrozumitelněji. Proto by měl mluvčí správně uvážit volbu vět. Využívat by měl co možná nejjednodušší konstrukce, aby tak měl posluchač možnost plně vnímat obsah sdělení. Obecně platí, že by mluvčí neměl volit složitou větnou stavbu a složitá souvětí. Pozor by si měl dát na množství různých odboček a doplňků. Linearita projevu by měla být podpořena využitím souvětí souřadného. (Hůrková-Novotná, 1994, s. 13–14) Po syntaktické stránce registrujeme v mluvené žurnalistice dva extrémy. Buď mluvčí užívá až nepřirozeně krátkých vět, nebo naopak asociativně hromadí věty. (Minářová, 2011, s. 179)

Pokud se mluvčí dopustí chyby či nepřesnosti ve větě, použije tzv. rektifikaci, jejíž prostřednictvím má možnost se k určitému úseku promluvy vrátit. Využití rektifikace přispívá k přehlednosti projevu a posluchači tak usnadňuje vnímání, také má funkci zdůrazňující. (Hůrková-Novotná, 1994, s. 13–14)

Během mluveného projevu můžeme v rozhlasovém vysílání zaznamenat porušení klasické slovesné vazby, což může být realizováno kontaminací, při které dochází u sloves významově blízkých k záměně vazeb, např. *zamezit něco, předcházet něčemu* = vzniká nesprávná slovesná vazba *zamezit něčemu*. Dalším typ vazebného porušení je zeugma „*při němž se spojí jeden tvar předmětu s více slovesy, i těmi, k nimž podle vazby nepatří*“, např. *výsledný protokol navazuje a rozvíjí starší podněty*. Tyto nedostatky jsou v mluveném projevu tolerovány, protože nemají negativní vliv na srozumitelnost sdělení. Za stylisticky nevhodný je považován anakolut narušující předpokládanou slovesnou vazbu a znesnadňující tak posluchači pochopení sdělení.

Syntaktická rovina je reprezentována také slovosledem neboli uspořádáním větných členů. Slovosled sice v češtině není pevně daný, je ale nutné se držet alespoň

základních pravidel. Postupovat by se mělo od interpretace známých informací k méně známým. (Čechová, 2008, s. 186–187)

5.9.3 Rovina morfologická

V mediálních projevech můžeme zaznamenat časté užívání koncovky *-i* u mužských jmen, která jsou zakončena na *-ita*, *-ista*, *-asta*. Tato koncovka byla dříve považována za nespisovnou, dnes už je nominativ plurálu možno používat v obou variantách, tedy např. *hokejisti* i *hokejisté*. (Čechová, 2008, s. 139) Podobný případ nastává i při užívání zájmena *on* v 2. p. jednotného čísla. Dříve byl za jedinou spisovnou variantu považován pouze tvar *jeho*, *ho*, v současné době tento tvar využívají mluvčí jen zřídka a preferují tvar *něj*, který si postupem času ve spisovném jazyce našel své místo. V rámci mediálních sdělení je tedy možné zaznamenat tendenci proměny původně nespisovných prostředků ve spisovné, což jen dokládá vliv hromadných sdělovacích prostředků na celkovou jazykovou kulturu. (tamtéž, s. 146)

V některých oblastech mediálního sdělení je viditelná značná tendence k ekonomičnosti vyjádření. K nahrazení víceslovných spojení se tak využívá příslovci nahrazujících předložkový pád substantiva a adjektiva, které je na něm závislé, např. *jsem tady na služební cestě* je v publicistice nahrazováno spojením *jsem tady služebně*. (tamtéž, s. 157)

Přivlastňování je v mediálních projevech, nejčastěji v rámci sportovních přenosů či v komentářích realizováno pomocí 2. pádu příjmení bez užití křestního jména, např., *práce Mathesia* (tamtéž, s. 144)

Z hlediska mluvnické osoby je často využívána 1. nebo 2. os. mn. čísla. Mluvčí se tak snaží evokovat v posluchači dojem, že je součástí vysílání, a vytrhnout ho z pasivního poslechu. (Hůrková-Novotná, 1994, s. 14)

V mediálních mluvených projevech zaznamenáváme v některých případech nevhodné užívání trpného rodu, např. *bylo hráno*, *bylo hovořeno*. Za problematický jev je obecně v češtině považováno užívání kondicionálních tvarů *bych*, *bychom*, *byste*. Uživatelé jazyka častokrát užívají tvar *by jsme* a domnívají se, že se jedná o spisovný tvar, aktuálně je však kodifikován pouze tvar *bychom*, který je ale hlavně na území Čech vnímán jako knižní. Nejen v mediálních mluvených projevech se také hojně vyskytuje

užívání tvaru *bysme*. V současnosti se hovoří o tom, zda by se tento nespisovný tvar v budoucnu nemohl stát hovorovým spisovným. (Čechová, 2008, s. 152–153)

Sledovat můžeme častou záměnu předložkových pádů, nejčastěji se jedná o předložky *mimo* a *kromě*. Se 4. p. se pojí předložka *mimo*, mluvčí ji ale chybně spojují s 2. p., který ovšem náleží předložce *kromě*. Tato tendence je viditelná např. ve spojení *mimo dopravní obsluhy*. (tamtéž, s. 158)

Záměna se týká také předložek *vinou* a *díky* vyjadřující odlišné příčiny. Předložka *vinou* je spojována s něčím nežádoucím, předložka *díky* vyjadřuje příčinu pozitivní. Nejen v médiích se ale předložky *díky* začíná užívat i ve významu nežádoucím, a ztrácí tak svůj pozitivní příznak.

Značně neprofesionálně pak ve veřejném projevu působí užívání parazitních částic a zvuků, např. *tak, no tak*, typické pro mluvené projevy nepřipravené. Nevhodné je také vkládat do projevu *citoslovce*, např. *ou, och, jé*. (tamtéž, s. 159–161)

6 Praktická část

6.1 Jazyková analýza

6.1.1 Obecné informace k jazykové analýze

Praktická část práce je realizována ve dvou krocích. Prvním z nich je analýza mluveného projevu v prostředí ČRo. Pro tyto účely byly vybrány dvě stanice, konkrétně ČRo Vltava a ČRo Rádio Junior. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že stanici ČRo Vltava poslouchají převážně respondenti spadající do kategorie 45 let a více. Na druhou stranu Rádio Junior je stanice přímo zacílená na mladé posluchače. Je tedy možné předpokládat, že mezi nimi zpozorujeme z jazykového hlediska zajímavý kontrast.

Stanici ČRo Vltava je dle výzkumů 8. nejposlouchanější celoplošná stanice v ČR. (Mediaguru, 2021) Posluchačům „*nabízí kulturní publicistiku, rozhlasové hry, dokumenty a literaturu, hraje hudbu klasickou a jazzovou doplněnou world music a současnou alternativní hudbou.*“ Pro analýzu byl konkrétně vybrán pořad Vízitka, který seznamuje posluchače s lidmi, „*kteří žijí (s) kulturou*“, např. s překladateli, hudebníky, tanečníky, filmaři, a to jak domácími, tak zahraničními. (Český rozhlas Vltava, © 1997–2022)

Rádio Junior je jediné živé rádio pro děti v ČR a zároveň 12. nejposlouchanější celoplošná stanice v ČR. (Mediaguru, 2021) Dle výzkumů toto rádio nejvíce poslouchají děti ve věku od 8 do 12 let (Rada pro rozhlasové a televizní vysílání, 2018). Zaměřuje se na vysílání pohádek, dobrodružných příběhů zároveň se soustředí také na muziku a rozhovory se zajímavými hosty. Dětským posluchačům také nabízí hry, soutěže a kvízy. Z Rádía Junior byl konkrétně vybrán pořad Trenduj, což je lifestyleová talkshow ve které se posluchači mohou dozvědět, co zrovna „trenduje“ např. ve světě módy, filmů nebo sportu. (Český rozhlas Rádio Junior, © 1997–2022)

Samotný přepis mluvených projevů se pak řídí pravidly, která vydal Ústav pro jazyk český. V analýze jsou zaznamenány pouze projevy moderátorů, protože ČRo nemůže ovlivnit kvalitu mluveného projevu hosta. Pro jazykové zhodnocení není tedy mluva hostů relevantní. Vždy je ale zohledněn i kontext samotného rozhovoru.

Pro orientaci v textu je využito dvou typů písma, sloužící k odlišení samotného projevu moderátora od hodnotících poznámek. V případě, že je slovo v souladu se spisovnou výslovností, je zapsáno podle platného pravopisu. Slova jsou zapisována pouze malými písmeny včetně vlastních jmen a názvů.

Přepis se nedrží běžných zásad používání interpunkčních znamének. Otazník, tečka či čárka se nepoužívá pro členění textu na věty, ale pro záznam melodie mluveného projevu, tedy intonace. Pokud mluvčí klesne hlasem, je vložena za poslední slovo úseku tečka, vysoké stoupaní hlasu je zaznamenáváno otazníkem, pro mírné stoupaní hlasu je použita čárka. (Kaderka, Svobodová, © 2008–2020)

6.1.2 Pořad Vizitka

NÁZEV POŘADU: Vizitka

STANICE: ČRo Vltava

DATUM VYSÍLÁNÍ: 9. červen 2022

MODERÁTOR: Ondřej Cihlář

STOPÁŽ: 58:03

0:06 - křehký hlas janky plodkové ohlašuje dnešní vizitku kterou vás provádí ondřej cihlář, a mým dnešním hostem je kolega (větný přízvuk, moderátor chtěl zdůraznit toto slovo) é (hezitační zvuk) z divadla na zábradlí Jiří Vyoralék • tedy kolega né (otevřená výslovnost [e]) můj ale janky plodkové já tě vítám ahoj •

0:21 - ták (nenormativní dloužení samohlásky [a]), Jiří Vyoralék je divadelní filmový a seriálový herec, to už bylo uvedeno é v přechodí relaci • narodil se v Třebíči, v Brně vystudoval Janáčkovu akademii (špatná výslovnost, zřejmě se jedná pouze o přechnutí) múzických umění a potom působil v brněnských divadle (nesprávná deklinace) Reduta a Husa na provázku přičemž za roli idiota v souborném uvedení jevištní tetralogie Sto let Kobry podle Dostojevského v režii Vladimíra Morávka byl v roce dva tisíce sedm (možná dvojí výslovnost sedm i sedum) nominován na cenu Thálie • ovšem už téměř deset let je členem hereckého souboru divadla na zábradlí, vidět ho můžeme i v nejnovější inscenaci Discoland, což je tedy nový hit (módní slovo) tohoto divadla o tom se budeme také bavit, jehož režiséra Petra Erbese jsme také nedávno měli ve vizitce •

1:16 - a svůj hlas propůjčil i postavě rváče mcmurphyho v rozhlasové hře přelet nad kukačím (v podstatných jménech typu racci, cvrčci musí být dle ortoepických pravidel zachována zdvojená výslovnost) hnízdem •

1:29 - no a mezi jeho nejvýraznější filmové role patřil například klement gottwald v českém století, ale i v dalším (zkracování samohlásky [i], není v souladu se spisovnou výslovností) tedy počinu což bylo?

2:01 - jiří já se ptám vždy po tomto výčtu jesli (nenormativní redukce souhláskových spojení) jsem na něco zásadního nezapomněl •

2:18 - né (citoslovce) ale myslím teďka spíš pro tebe zásadně, jesli něco zásadního v tom za čem si stojíš a seš na to pyšný, jesli jsem tady nezapomněl •

3:34 - nedávno jsem tady měl lenku křeňkovou éh (hezitační zvuk) elišku křeňkovou pardon eliško • elišku křeňkovou, která říkala (zkracování samohlásky [i], není v souladu se spisovnou výslovností) že by nemohla pro rozhlas dělat protože neumí dobře mluvit • tak (dloužení samohlásky [a], není v souladu se spisovnou výslovností) jak tobě se dělá pro rozhlas je to jenom vo (protetické [v] je prvkem obecně českým) tom hlase ?

5:04 - no já si často říkám (zkracování samohlásky [i], není v souladu se spisovnou výslovností) že vlastně a baví mě to i na dabingu že tam vlastně (anafora, využití částice *vlastně* dvakrát za sebou) ten český hlas, který je přiřazen řekněme americkým nebo zahraničním hercům, tak vlastně (znovu využívá částice *vlastně*, v tomto případě jde už o nadužívání) já častokrát nevím (zkracování samohlásky [i], není v souladu se spisovnou výslovností) neznám podobu toho herce českýho (obecně česká odchylka, záměna [é] za [ý]) á vlastně u toho rozhlasu mě to baví stejně, jak člověk vnímá jenom ten hlas takže vlastně já si jí vytvořím (zkracování samohlásky [i], není v souladu se spisovnou výslovností) podobně jako když čtu knížku, tak si jí vytvořím sám, to znamená že paradoxně tady tahle ta propagační činnost kde vidím (zkracování

samohlásky [i], není v souladu se spisovnou výslovností) ty herce krade to tajemství a tu moji imaginaci těch věcí, takže si myslím že to tý věci neprospívá • (celá tato promluva je příliš dlouhá a obtížně pochopitelná)

5:49 - takže v tomhleto se shodnem že právě tohleto hmm (hezitační zvuk) formování si toho vlastního (anakolut) individuální tý představy toho vnímání toho rozhlasového díla, že tohleto tě na tom baví •

7:09 - tak to je skvělé • tak to samozřejmě říká Jiří Vyoralék jako takovou takovou (anafora, využití zájmena *takovou* dvakrát za sebou v těsné blízkosti) svojí vlastní takovou (opětovné využití zájmena *takovou*) trošku drobnou reklamou na své schopnosti •

9:34 - v nějakém rozhovoru jsi uvedl právě (větný přízvuk) v souvislosti ee (hezitační zvuk) se Sorenttinem a právě tedy tou postavou Tonyho Pagody, že Nostalgie je (zde měl moderátor použít ráz, ale nepoužil, a tak konec slova Nostalgie [nostalgije] splývá se slovesem být) kotva za kterou se může chytit, a nepokládám ji za nic špatného, je to krásné setkání s naším dětským pohledem na svět •

10:34 - jestli tě ta Nostalgie zajímá vlastně, možná to trochu i souvisí (anakolut) uděláme si takový můstek k tomu Discolandu, což je vlastně určitá Nostalgie po devadesátkách •

11:23 - tak vono (protetické [v] je prvkem obecně českým) je to zase posunutý do té přítomnosti že jo a to dětství je asi jiný těchto dětí oproti tomu našemu •

12:25 - a my jsme se bavili v minulém vstupu é (hezitační zvuk) nejenom o rozhlasové práci, ale také jsme ťukli už tedy nějaký vztah k filmům Paola Sorenttina, protože právě é (hezitační zvuk) tedy některé z jeho povídek é (hezitační zvuk) jsou teď převedeny do rozhlasových forem • no a mě by zajímalo tady když už jsme naťukli (větný přízvuk) ty filmy tak jestli jsou pro tebe nějaké zásadní iniciační filmy nějaké pilíře, které

jsou pro tebe zásadní, ať už ty v kterých jsi sám hrál ale ještě myslim předtim (zkracování samohlásky [i], není v souladu se spisovnou výslovností) ty které jsi vnímal jako divák •

18:41 - zajímá mě moment jestli sis ho všiml, kdy u tebe nastal kdy člověk přestává vlastně ňák (nenormativní redukce souhláskových spojení) v nějakým životní m období (větný přízvuk) vnímat ten aktuální přísun toho nového (obecně česká odchylka, záměna [é] za [ý]) co v hudbě vzniká a najednou se dostane mimo (větný přízvuk) ten hlavní proud tohohle toho, a to už je to jedno jestli je to pop nebo jestli je to prostě co je to za žánr který člověk sleduje (anakolut), ale kdy se ti to stalo a čím si myslíš že se to stává že najednou člověk ztratí kontakt s tímhle tím (zkracování samohlásky [i], není v souladu se spisovnou výslovností) hudebním (zkracování samohlásky [i], není v souladu se spisovnou výslovností) tepem doby (publicismus, *hudební tep doby*) •

23:14 - protože už od začátků píšeš na papír kterej (obecně česká odchylka, diftongizace [ý] v [ej]) samozřejmě už je samozřejmě stokrát prorecyklovanej (obecně česká odchylka, diftongizace [ý] v [ej]) aby nedošlo ke škodě •

26:19 - no kdo byl zásadní pro tebe ať už na konzervatoři nebo pak na následné tedy divadelní éé fakultě janáčkovy akademie múzických umění, tedy na jamu s kym (zkracování [y], není v souladu se spisovnou výslovností) ses tam setkal •

26:32 - no jestli tam byl pro tebe někdo jako zásadní, protože pro mě to byl určitě miroslav miloslav klíma (rektifikace), mirek robot a celá řada dalších pedagogů tady na alterně (slang studentů), tak to kdo je pro tebe tím klíčovým •

28:34 - no já se ptám na to proto protože to brněnské divadelní prostředí je specifický (záměna [é] za [ý]) v Čechách, což je tedy paradox protože brno je na moravě jak víme, tedy v česku abysme (nespisovný kondicionál) byli přesnější •

29:42 - že třeba tereza marečková é nám tady nedávno říkala že vlastně je jí v tom brně trochu lépe než v praze, tak v čem je vlastně to bezpečí toho brna •

32:33 - je to tak, čekám na to kdo se z tvůrců zaměří právě na tyhlety bubliny který mně byly bližší, zatím jsou to tedy tyhlety diskotéky různý překupníčci (**zdrobnělina**) podvodníci a kriminalita •

36:18 - i když kdo chce psa býti hůl si vždycky najde (**příslví, oživení promluvy**), a to já jsem teď učinil •

37:20 - né (**dloužení samohlásky [e]**) tak takhle tragicky bych to úplně neviděl, je tady také celá řada posluchačských dotazů ke kterým se všem nedostanem (**krácení**) protože prostě ten čas je omezen •

39:04 - i když tam byl zajímavý zlom že si uvědomili po válce že už spolu dál nemůžou, a přesto tam zůstal ten přátelský vztah dál a vlastně to sdílení všech těch už pak dalších individuálních činností probíhalo stejně intenzivně •

39:48 - pročets to v plné v plné v plné šíři, nebo pouze ten výběr který vám připravili k inscenaci •

6.1.2.1 Shrnutí projevu Ondřeje Cihláře

Mluvený projev moderátora Ondřeje Cihláře působí velmi profesionálně díky tomu, že se na rozhovor zřejmě důkladně připravoval, o probíraných tématech věděl mnoho. Zásahu na tom může mít určitě jeho herecké povolání. Díky svým znalostem a zkušenostem je schopen s hostem diskutovat, nedochází tedy často k výrazným pauzám v řeči, ale moderátor pohotově reaguje. Jak již bylo v teoretické části práce zmíněno, moderátor musí o probíraném tématu vědět mnoho, pro hodnocení promluv není tedy jediným měřítkem jazyková správnost. Důkladná příprava by se tedy považovat za základ úspěšného rozhovoru.

Z kontextu rozhovoru je možno zpozorovat, že většina promluv je zcela improvizovaná. Při celkovém hodnocení je nutné toto zohlednit.

Z hlediska ortoepického můžeme v promluvách zpozorovat časté zkracování samohlásek, což je zřejmě způsobeno vysokým mluvním tempem, během kterého je náročné hlásky správně vyslovovat. I přes drobné ortoepické odchylky je nutno zmínit, že si je moderátor vědom normativní spisovné výslovnosti, protože tyto odchylky neprovázejí celý pořad, ale vyskytují se především v ojedinělých situacích. Např. při již zmíněném vysokém mluvním tempu spojku *který* vyslovil jednou jako [kerý] a poté zas *který*, sloveso *řikala* vyslovil v jednom případě jako [řikala] a poté normativně *řikala*. V některých případech zaznamenáme i redukovanou výslovnost, nejedná se však o často se vyskytující jev.

Co se týče lexikální roviny projevu, využívá moderátor zásadně spisovné slovní zásoby. Jen v jediném případě využil slangový výraz *na alterně* (myšleno studijní obor alternativního divadla), ale v daném kontextu to bylo na místě. Do rozhovoru zapojuje poměrně velké množství cizích názvů a vlastních jmen, jež vyslovuje zásadně správně. Má velmi širokou slovní zásobu, v některých případech by ale mohlo dojít až k nepochopení ze strany posluchače, např. využívá slovo *ekvilibrista*. V některých částech projevu se vyskytují i hezitační zvuky, nepůsobí ale rušivě.

Jeho promluva je založena z větší části na souvětích, nejedná se ale o příliš složitá souvětí, kterým by posluchač nepochopil. Jednotlivé věty v souvětích na sebe velmi dobře navazují. Pokud je promluva ojediněle příliš dlouhá, dochází k výskytu anakolutu,

což by mohlo vést k neporozumění ze strany posluchače. V několika případech se vyskytuje rektifikace, což ale není prvek narušující srozumitelnost projevu. Pro skladbu souvětí využívá moderátor často polysémantickou spojku *že*, to je ovšem v mluvených projevech zcela běžné a nejedná se o stylistický nedostatek.

Z hlediska morfologie můžeme zaznamenat jediný případ špatného užití kondicionálu v 1. os. mn. čísla, tedy *abysme*, což je oblíbený tvar typický nejen pro mediální projevy. Zaznamenáno bylo i užití protetického [v], jedná se o obecně českou odchylku, také diftongizace [ý] v [ej], nebo záměna [é] za [ý]. Znovu se ale nejedná o jevy, které by prostupovaly celý projev.

Z hlediska členění promluvy nalézáme občas příliš dlouhé mluvní úseky, které by se daly pomocí intonace rozdělit a projev by tak působil přehledněji. Zřejmě jde o snahu uspořít čas. Dochází pak k nedostatku dechu a promluva musí být nelogicky přerušena. Znalost správného dýchání je tedy jeden z dalších předpokladů srozumitelnosti projevu.

6.1.3 Pořad Trenduj

NÁZEV POŘADU: Trenduj

STANICE: ČRo Junior

DATUM VYSÍLÁNÍ: 6. červen 2022

MODERÁTOR: Eva Sinkovičová

STOPÁŽ: 40:33

0:15 - čau všichni, posloucháte lifestylovou talk show trenduj kde rozebíráme nejen to co právě trenduje ale bavíme se i o tom, co aktuálně řeší generace z a alfa, takže vy • já jsem eva, a budu vás tímhle (zkracování samohlásky [i], není v souladu se spisovnou výslovností) pořadem provázet, kromě mě tu ale pokaždý narazíte taky na hosta • než vám představím (zkracování samohlásky [i], není v souladu se spisovnou výslovností) toho dnešního tak si podmě (redukce souhlásky [j], obecně český jev) říct jak bude dnešní díl trenduj probíhat •

0:34 - na začátku klasicky trochu poznáme hosta ale protože obecný info není zas tak zajímavý, zkusíme z něj dostat něco víc • během rychlo poznání bude nás host malinko (větný přízvuk) pod tlakem kdyby totiž na něco nechtěl odpovědět, nebo nás chtěl odbýt jen slovíčkem nevim nebo nic mě nenapadá dočká se rozhlasový výzvy, uvidíme jestli na ní dneska dojde nebo tu máme hosta, kterej (obecně český jev, diftongizace [ý] v [ej]) se nebojí sharovat (anglické slovo které by se dalo nahradit českým, konjugace podle pravidel češtiny) •

1:16 - než se ale o báře dozvíte něco víc, dáme si první song • báře je patnác (nenormativní redukce souhláskových spojení), má mladšího bráchu, starší ségru a kocoura jacka • chodí na gympl (využití nespisovného výrazu, jedná se o studentský slang pro slovo

gymnázium) a tam jí dost baví děják (využití nespisovného výrazu, jedná se o studentský slang pro slovo gymnázium) a španělština a naopak si rozhodně neujiždí na přírodních vědách takže s fyzikou chemií biologii za ní nechodte • chodí na dramaťák (využití nespisovného výrazu, jedná se o studentský slang pro dramatickou výchovu) hraje golf a tenis, ale ze všeho nejvíc miluje knížky • když má volno tak nejraději podniká něco s kamarádkama (nespisovná koncovka *-ama*), vyrazí společně třeba na výlet, pořádají čtecí maratony nebo jen tak kecají (expresivní slovo, ovšem je v souladu s hovorovou češtinou) u kafe nebo horký čokolády •

1:54 - jsi ready (použití anglického slova, které je zde využito stejně jako české sloveso) na rychlopoznání aby se o tobě dozvěděli něco víc, něco trochu hlubšího?

2:45 - druhá otázka • tvoje guilty pleasure, v překladu na čem ujíždíš, a vlastně se za to trochu stydíš (je otázkou, zda užití anglického slova už zde není nadbytečné, když moderátorka výraz následně přeloží) •

3:35 - tyjo (citoslovce vyjadřující údiv, nadšení, v žánru publicistiky jsou emoce žádoucí) hustý (nespisovné hodnotící adjektivum), takže brácha byl vytlačen a bára tam převzala svojí sílu •

3:41 - tak třetí otázka • co považuješ za extrémní (slovo je značně expresivní) nudu a proč •

5:14 - rozhlasová výzva je tu a já se mega (expresivní) těším (zkracování samohlásky [i], není v souladu se spisovnou výslovností) •

6:00 - tak já myslím (zkracování samohlásky [i], není v souladu se spisovnou výslovností) že teď je ta správná chvíle se vrhnout na dnešní trendy, a témata (špatné frázování) • probereme svět knížek na který je barča expertka, a zjistíme jak to má s e-knihami • taky se mrknem na bářinu tiktokovou kariéru a zjistíme jestli mít domácího mazlíčka trenduje •

6:37 - máš pravdu, mě to třeba vůbec nepřekvapilo protože taky miluju čtení ale myslím si že některý knižní hatery (anglické slovo, deklinace se opět řídí podle češtiny) to může docela šokovat • knížky fakt trendují, čím dál víc • je to nestárnoucí trend (slovo módní), ale poslední dobou se jak jsi říkala ještě víc posílil, možná tomu pomohly dlouhý lockdowny (slovo módní) kdy nebylo moc co dělat, zkrátka prodej knížek se hodně zvýšil a úplně raketově (expresivní) roste prodej e-knih a trendují taky audioknihy, podle odhadů jejich popularita už do budoucna jenom a jenom (anafora, moderátorka se snaží zdůraznit jak moc poroste popularita audioknih) poroste •

7:51 - mě by třeba zajímalo, jestli si myslíš že jednou třeba čtečky můžou vyřadit klasický knížky ze hry (publicismus vyřadit ze hry) •

8:05 - přesně tak já s tebou úplně souhlasím (zkracování samohlásky [i], není v souladu se spisovnou výslovností), protože já jsem na tohle pes (frazém *jsem na tohle pes*) • čtečky mi zážitek z knížky nenahradí jak člověk votáčí (protetické [v] je prvkem obecně českým) ty stránky, jak ta knížka voní zvláště když je nová třeba i když samozřejmě čtečka je praktická super (expresivní vyjádření nadšení) lehká a tak •

8:48 - přesně • barča to tady vlastně za mě shrnula (pomocí výslovnosti tohoto slova můžeme identifikovat, že moderátorka pochází z Čech, protože [sh] se na tomto území vyslovuje jako [sch], což je rozdíl v porovnání s Moravou, kde převažuje výslovnost [zh]) v podstatě protože přesně, ve prospěch mluví cena, a samozřejmě váha, čtečka ta může mít třeba dvě stě gramů takže jako to je vopravdu (protetické [v] je prvkem obecně českým) lehounká, za to některý knížky co maj hodně stránek se docela dost pronesou •

9:09 - no a pak je taky výhodou kapacita, že vlastně v tý čtečce můžete mít v podstatě celou knihovnu, takže třeba

když jedete někam na delší dovču (expresivní, familiární slovo) a vezmete (nenormativní redukce souhláskových spojení) si tam s sebou klasickou knížku a ta knížka vás nechytne, tak už jako a máte tam jenom jednu (anakolut) tak jste jako v háji (obecná čeština) • když tam máte čtečku kde si prostě vyberete jinou knížku jedete dál takže tohle to je docela taky vidim (zkracování samohlásky [i], není v souladu se spisovnou výslovností) jako výhodu • a potom hodně lidí taky vyzdvihuje to že je vlastně ve čtečce vobčas (protetické [v]) i zabudovanej (obecně česká odchylka, diftongizace [ý] v [ej]) překladač, takže kdo chce třeba číst zahraniční literaturu tak si tam zároveň může něco hledat něco překládat takže jako mu to tohlencto jako usnadní •

10:22 - ale já si stejně myslim, uplně (zkracování samohlásky [u]) to tady vidim barče na očích, že lidi co milujou ty vopravdový (protetické [v]) knížky, tak žádný tyhle body stejně nepřesvědčej (obecně česká odchylka, diftongizace [ý] v [ej]) •

16:08 - tak já si myslim že už jsme knížky probraly od shora do spodu prostě celkově jako kdybysme (nespisovný kondicionál) celou jednu tlustou knížku prolistovaly, ale já tak jako volně přejdu na druhý trend, protože barča neni jenom milovnice knížek ale je taky book influencer, teda přesněji řečeno na tiktoku má účet bára tečka knihy nebo teda bara tečka knihy a má skoro tři tisíce followers což je celkem hustý •

16:39 - á jsem hodně zvědavá co se dozvim, ale teď si dáme song (anglické slovo, dnes především v prostředí rozhlasových stanic nahrazuje jeho český ekvivalent) abysme (nespisovný kondicionál) si trošku od toho povídání odpočinuly •

20:11 - každopádně je to uplně (zkracování samohlásky [u], není v souladu se spisovnou výslovností) super (expresivní vyjádření nadšení) protože barča má za hrozně krátkou dobu už skoro tři tisíce followers takže jako to je úplně hrozně rychlej

(obecně česká odchylka, diftongizace [ý] v [ej]) start takže tobě to určitě skvěle pojede a zachvilku si tě tu už pozvu jako booktokerku prostě bookinfluencerku která nám tady bude která nám tady bude dávat tipy na knížky •

22:34 - á jinak já si myslím že barča to všechno řekla za mě, booktok prostě teďka jede, tiktok knižní tipy jsou vopravdu na vzestupu, dokonce i zjišťují autoři že když na jejich knížku začnou tiktokeři dávat tip, tak jim hrozně (*expresiva*) se zvýší prodej (*přehozený slovosled*) a dokonce se i takhle stalo že knížky který se dostaly do centra pozornosti najednou, a přitom už vyšly před x lety tak nikdo nevěděl jako proč najednou teďka jako tak trendují a pak se zjistilo že to někdo prostě někdo vobjevil (*protetické [v]*) dal jako tip na tiktoku začlo (*redukováná výslovnost*) se to sdílet a najednou prostě ta knížka zase trendovala přestože už nebyla úplně jako nejnovější •

32:38 - blíží se bohužel konec našeho dnešního trenduj hrozně moc (*spojení hrozně moc je expresivní*) rychle to uteklo, každopádně to rozhodně nemůže skončit bez toho aniž bys nám dále ještě barčo nějak (obecně česká odchylka, diftongizace [ý] v [ej]) tip • ty jsi jich nám tady teda dala mega moc, ale tak nějak kterým bys to tak nějak završila?

6.1.3.1 Shrnutí projevu Evy Sinkovičové

Díky kvalitní přípravě ze strany moderátorky nedochází k výrazným pauzám mezi mluvními úseky a projev tak působí velmi plynule, nevyskytuje se v něm velké množství hezitačních zvuků. Skvěle také během projevu pracuje s dechem.

Moderátorka svůj projev přizpůsobuje nízkému věku hosta i posluchačů. Můžeme to pozorovat na syntaktické stavbě vět, která je ve většině případů velmi jednoduchá a srozumitelná.

Také při volbě lexikálních prostředků bere v potaz věk svých posluchačů. V naprosté většině případů využívá spisovné slovní zásoby, ale nalézt můžeme i prostředky češtiny obecné, konkrétně slang ze školního prostředí, např. *děják*, *dramaták*. Článek 16.2 Kodexu ČRo připouští využití nespisovných prostředků v případě, že napomáhají uchovávat autenticitu rozhovoru. (Český Rozhlas, © 1997–2022)

Když zůstaneme u roviny lexikální, můžeme zaznamenat četný výskyt anglických slov. Moderátorka ve svém projevu balancuje mezi češtinou a angličtinou. Tato cizí slova v promluvách fungují podle zásad češtiny, moderátorka je tedy časuje a skloňuje. Ve většině případů se jedná o slova, která by se dala nahradit českými ekvivalenty, např. *song*, *ready*. Je tedy otázkou, zda je prolínání češtiny angličtinou v médiích nevyhnutelný proces, nebo je možné jej nějakým způsobem ovlivnit.

Obecně může mít tento trend negativní vliv na rozvoj české slovní zásoby dětských posluchačů. Zvláště v raném věku hrozí, že se kvůli nadměrné konzumaci angličtiny z okolí plně nerozvine česká slovní zásoba. Pokud jde slovo nahradit českým ekvivalentem, měl by tak moderátor učinit. Samozřejmě jsou i výrazy, pro které ještě nemáme český ekvivalent, např. *lockdown*. V tom případě je nutné využití anglického výrazu nezbytné.

Protože se jedná o žánr publicistický, může si moderátorka dovolit zapojit i expresivní výrazy, hodnotící adjektiva a citoslovce. Hojně jich tedy ve své promluvě využívá, např. *super*, *mega*, *extrémní*, *wow*.

Nejfrekventovanější odchylkou od spisovné morfologie je diftongizace [ý] v [ej]. Občasně moderátorka využívá i protetického [v] či redukovanou výslovnost související s vysokým mluvním tempem.

Z hlediska ortoepického pozorujeme zkracování samohlásek, nejčastěji se týká samohlásky [i]. Dochází také k občasnému redukcí hlásek ve slovech. Na základě výslovnosti můžeme identifikovat, že moderátorka nejspíš pochází z Čech, protože hláskovou skupinu [sh] vyslovuje jako [sch].

Své promluvy pomocí intonace správně člení dle logických souvislostí. Její projev nepůsobí monotónně, protože skvěle pracuje s modulací hlasu. Obecně má velmi příjemnou barvu hlasu.

6.2 Dotazníkové šetření

6.2.1 Obecné informace k dotazníkovému šetření

Pro druhý krok praktické části práce byla využita metoda dotazníku, který nám pomůže zjistit, jaký postoj zaujímá společnost k rozhlasovému vysílání. Dotazníkové šetření probíhalo od 6. 5. 2022 a ukončeno bylo 19. 6. 2022. Celkem bylo osloveno 238 respondentů, vyplněných dotazníků bylo obdrženo 152.

Dotazník se skládal z celkem 18 otázek, poslední 4 otázky měly pouze identifikační účel. Aby jednotliví respondenti odpovídali pouze na relevantní otázky, bylo využito metody větvení. Ve 13 otázkách byla respondentům nabídnuta pouze jedna možná odpověď, u 3 otázek mohli zaškrtnout libovolný počet odpovědí, u 2 otázek byla pak využita forma lineární stupnice, ve které mohli respondenti odpovídat na škále od 1 do 5. Dotazník byl distribuován v online podobě.

Zapojení do dotazníku z hlediska věku:

- Věková kategorie méně než 12 let: 4,6 %
- Věková kategorie 12–17 let: 41,5 %
- Věková kategorie 18–25 let: 30,9 %
- Věková kategorie 26–35 let: 9,2 %
- Věková kategorie 36–45 let: 6,6 %
- Věková kategorie 45 a více let: 7,2 %

6.2.2 Výsledky dotazníku

Otázka č. 1: Posloucháte občas rádio?

Z celkového počtu 152 respondentů odpovědělo 50 z nich, že rádio neposlouchá, z toho 30 respondentů spadá do věkové kategorie 12–17 let, dalších 10 do kategorie 18–25 let, 6 poté do kategorie méně než 12 let a zbylí 4 respondenti spadají do věkové kategorie 36–45 let. Bylo tedy zjištěno, že nejméně poslouchají rádio nižší věkové kategorie. Můžeme tedy zpozorovat jisté generační rozdíly v poslechovosti rádia. Jak již

bylo zmíněno v úvodu, u mladší generace dnes převládá příjem audiovizuálních obsahů, jako je např. sledování televize.

Pokud respondent v otázce č. 1 odpověděl záporně, tedy že rádio neposlouchá, byl automaticky přeměřován na otázku č. 14, protože by nemělo smysl, aby odpovídal na otázky ostatní.

Otázka č. 2: Víte, jaký je rozdíl mezi veřejnoprávní a soukromou rozhlasovou stanicí?

Tato otázka nemá výpovědní hodnotu a je zařazena čistě z praktického hlediska. Ti, kteří odpověděli kladně, mohli dále odpovídat na otázku č. 3, 4 či 5. Z celkového počtu 152 respondentů odpovědělo na otázku 102 respondentů, z čehož 49 rozdíl mezi veřejnoprávní a soukromou stanicí zná a 53 nikoli. Nejpočetnější věkovou skupinou, která rozdíl zná, je věková skupina 18–25 let, tento výsledek můžeme přisuzovat stále se rozvíjející výuce mediální výchovy na školách.

Otázka č. 3: Preferujete poslech veřejnoprávní či soukromé rozhlasové stanice?

Z celkem 49 respondentů odpovídajících na tuto otázku preferuje 57,1 % z nich stanice soukromé, zbývajících 42,9 % volí raději veřejnoprávní. Kdybychom se pak podívali na věkové rozdíly v rámci této otázky, můžeme konstatovat, že veřejnoprávní stanici upřednostňují nejvíce respondenti věkové kategorie 36–45 let a 45 a více let. Mladší věkové kategorie jsou nakloněny spíše soukromým stanicím.

Otázka č. 4: Co považujete za výhody veřejnoprávní stanice?

Na veřejnoprávní rozhlasové stanici posluchači nejvíce oceňují důvěryhodnost a objektivnost poskytovaných informací, nepřítomnost reklamních spotů, ale i kvalitu mluveného projevu hlasatelů a moderátorů.

Otázka č. 5: Co považujete za výhody soukromé stanice?

Co se týče soukromých stanic, respondenti spatřují největší benefit ve velkém množství hudebního obsahu, ale také v neformálnosti projevů rozhlasových mluvčích.

Otázka č. 6: Při jaké příležitosti nejčastěji posloucháte rádio?

Tato otázka potvrdila naši domněnku, že většina lidí rádio poslouchá spíše bezděčně, nejčastěji ve spojení s jinou činností, kterou je nejčastěji jízda v autě. Velký počet respondentů také uvedl, že nejčastěji poslouchají rádio během ranního shonu před

odchodem do práce nebo školy. Pouze malý zlomek respondentů si zapíná rádio opravdu za aktivním poslechem a nevyužívají ho jako pouhou „kulisu“.

Otázka č. 7: Jak často posloucháte rádio?

Ohledně frekvence poslechu rádia respondenti nejčastěji uváděli, že ho poslouchají buď 1x za den, nebo pak 1x týdně.

Otázka č. 8: Kterou stanici posloucháte nejčastěji?

V otázce č. 8 byly respondentům nabídnuty pouze celoplošné rozhlasové stanice. Konkrétně bylo nabídnuto 8 nejposlouchanějších celoplošných stanic v ČR. Z celkem 102 respondentů odpovídající na tuto otázku:

- 22,5 % z nich zvolilo Evropu 2
- 8,8 % z nich zvolilo Rádio Blaník
- 8,8 % z nich zvolilo Český rozhlas Radiožurnál, stejný počet pak stanici Český rozhlas Vltava
- 6,9 % z nich zvolilo Frekvenci 1
- 5,9 % z nich zvolilo Rádio Impuls, stejný počet pak stanici Český rozhlas Dvojka
- 4,9 % z nich zvolilo Český rozhlas Plus

Zbylá procenta potom tvoří multiregionální stanice jako např. Spin Rádio, Fajn Rádio nebo Kiss Rádio. Z malé části jsou zastoupeny i celoplošné veřejnoprávní stanice pro mladé lidi a pro děti, jako je Radio Wave či Rádio Junior. Tyto rádia určená mladým posluchačům nejčastěji zvolili respondenti věkové skupiny 12–17 let.

Otázka č. 9: Posloucháte své oblíbené rádio spíše na internetové platformě, nebo klasickým způsobem?

Většina respondentů stále ještě preferuje poslech rádia klasickým způsobem. Zaznamenat ale můžeme i trend oblíbenosti rozhlasových digitálních platforem. Tuto možnost využívají spíše mladší věkové skupiny, nejvíce děti ve věku 12–17 let. Je tedy možné, že digitalizace vysílaného obsahu může přitáhnout k rádiu více mladých posluchačů.

Otázka č. 10: Rádio nejčastěji vyhledávám kvůli:

Skoro polovina respondentů nejčastěji vyhledává rádio za účelem poslechu hudby či získání informací o aktuálním společenském dění. Méně pak respondenti vyhledávají vzdělávací obsah. V tomto ohledu můžeme zaznamenat i jisté mezigenerační rozdíly. Každá věková skupina od rádia očekává něco jiného. Dalo by se konstatovat, že věková skupina od 12–18 let vyhledává rádio jen za účelem pobavení, poslechu hudby atd., se stoupajícím věkem začínají respondenti na rádio klást vyšší nároky a vyhledávají nejen hudbu, ale i informace, chtějí se prostřednictvím rozhlasového obsahu vzdělávat a mít přehled o aktuálních problémech.

Otázka č. 11: Působí na Vás při poslechu rádia nedbalá mluva hlasatelů a moderátorů rušivým dojmem?

Pro 74,5 % lidí není při poslechu kvalita mluveného slova stěžejní. Negativním způsobem vnímá nedbalé vyjadřování 25,5 % respondentů, zároveň drtivá většina z nich preferuje raději veřejnoprávní stanice.

Otázka č. 12: Zaznamenali jste někdy při poslechu rádia užívání nespisovné češtiny?

Na tuto otázku odpovědělo celkem 102 respondentů. Pozitivním zjištěním je, že 68,6 % z nich je schopno vnímat výskyt nespisovných výrazů, což je ukazatel do značné míry závislý na nejvyšším dosaženém vzdělání respondenta. Absolventi VŠ, VOŠ či SŠ nejčastěji odpovídali na tuto otázku kladně. Jazykový cit vůči nespisovnému jazyku získává tedy člověk zřejmě až v rámci vzdělávacího systému. Nespisovné výrazy nevnímají ale pouze absolventi VŠ, VOŠ a SŠ. Také z věkové kategorie 12–17 let odpovědělo 16 respondentů na tuto otázce kladně.

Otázka č. 13: Myslíte si, že by se hlasatelé a moderátoři v rádiu měli vyjadřovat spisovně?

Respondenti na tuto otázku odpovídali formou škály od 1 do 5, přičemž 1 znamenala ano, 5 potom ne. Můžeme sledovat spíše obecný trend zaujímat k této tématice neutrální postoj. Číslo 3 na škále zvolilo 28,4 % respondentů, 5,9 % pak volilo stupeň 1, oproti tomu 13,7 % respondentů nepokládá spisovnost v rádiu za normativní.

Otázka č. 14: Myslíte si, že mluvené projevy vyskytující se v médiích (rozhlas, televize, internet) mohou mít pozitivní/negativní vliv na kvalitu mluvy celé společnosti?

Na tuto otázku mohli odpovídat i respondenti, kteří uvedli, že rádio neposlouchají. Cílem otázky bylo zjistit, zda veřejnost vnímá moc, kterou média v dnešní společnosti mají, a zda jsou si vědomi toho, že jazyk vyskytující se v médiích ovlivňuje celkovou jazykovou kulturu. Na tuto otázku nemá 28,3 % respondentů vyhraněný názor, a zauímají tak středovou pozici, 22,4 % zvolilo na škále číslo 5. Projevům vyskytující se v médiích přikládá velkou váhu 15,8 % respondentů, média mohou dle nich negativně či pozitivně ovlivnit jazykovou kulturu celé společnosti.

7 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zhodnotit mluvené projevy vyskytující se v prostředí veřejnoprávní instituce ČRo a zjistit, zda jsou tyto projevy v souladu s platnými jazykovými normami závaznými pro veřejné prostředí. V rovině obecné si práce kladla za cíl určit současnou roli rozhlasového vysílání ve společnosti.

Nejprve bylo nutné získat obecné jazykové znalosti. Teoretická část práce tedy pohlíží na jazyk v jeho obecné rovině a snaží se postihnout jeho vnitřní hierarchii. Základy této práce stojí na jazyku mluveném, právě proto mu byla věnována detailnější pozornost.

Teoretická část práce nepostrádá ani základy mediální teorie, důležité pro celkové pochopení pozice ČRo v mediální sféře. Závěr teoretické části práce byl směřován ke konkrétnějším jazykovým otázkám z oblasti kultury mluveného projevu. Definovány byly normy ortoepické, morfologické, lexikální a syntaktické, které by měli profesionální rozhlasoví mluvčí následovat.

Praktická část práce byla realizována ve dvou krocích. V prvním z nich byla provedena jazyková analýza projevů moderátorů ČRo. Pro analýzu byly vybrány náhodně dva rozhlasové pořady, oba založené na žánru rozhovoru. Výběr stejných žánrů byl proveden z toho důvodu, aby byla analýza co možná nejvíce objektivní, protože na různé rozhlasové žánry jsou kladeny rozdílné jazykové normy. První z pořadů nese název Vizitka a jeho moderátorem je Ondřej Cihlář, druhý vybraný pořad Trenduj moderuje Eva Sinkovičová.

Při detailnější analýze jazykového projevu Ondřeje Cihláře bylo v několika případech zaznamenáno příliš vysoké mluvní tempo, které mělo za následek různé prohřešky od jazykové normy. Nejčastější odchylkou, která mohla být způsobena zmíněným vysokým tempem projevu, bylo nenormativní zkracování samohlásky [i], pomocí čehož se zřejmě snažil moderátor zkrátit čas své promluvy a poskytnout více prostoru hostovi. Moderátor nevyužíval nespisovných lexikálních prostředků, nutné je také ocenit jeho rozmanitou slovní zásobu. Jeho promluva i přes drobné nedostatky působila velmi kultivovaně. Vyzdvihnout je rozhodně nutné stylistickou stránku jeho projevu. Často využíval spojky typické pro projev psaný, což svědčí o určitém

komplexním myšlení autora sdělení, který je tak schopný vyjadřovat souvislosti mezi jednotlivými větami.

Moderátorka Eva Sinkovičová přizpůsobovala svůj mluvený projev jak věku posluchačů, tak věku svého hosta. Využívala k tomu lexikálních prostředků, které jsou typické pro mladší uživatele jazyka. Nebála se zabrousit do slangových výrazů, ovšem vždy jich volila s jazykovým citem. Charakteristické pro její projev bylo hojné využívání anglických slov. V souvislosti s tím byla v rámci praktické části práce nastíněna i problematika nadužívání anglické slovní zásoby na úkor rozvoje zásoby české.

Souhrnně docházíme k zjištění, že se moderátoři odchylovali od spisovných norem pouze nahodile. Nemůžeme tedy hovořit o špatných řečové návycích, ale pouze o příležitostném odklonu od normy. Nutné je také zmínit, že odchylky zaznamenané v analýze byly nalezeny většinou až po opakovaném poslechu, pro běžného posluchače se tedy jedná o jevy přeslechnutelné. Při konečném hodnocení je také nutné zmínit celkovou jazykovou situaci obou moderátorů.

Dotazníkové šetření si kladlo za cíl zjistit, jaké oblíbě se rozhlasové vysílání ve společnosti těší. Byly zaznamenány značné mezigenerační rozdíly v poslechovosti rádia. Dle výsledků rádio poslouchají rádio nejvíce respondenti vyšších věkových kategorií. Preferovány jsou soukromé rozhlasové stanice. Respondenti nejčastěji uváděli, že soukromé stanice poslouchají pro velké množství hudebního obsahu. Veřejnoprávní ČRo si ale nestojí v hodnocení respondentů špatně, nutno konstatovat, že je většinou preferován spíše respondenty z vyšších věkových kategorií. V rámci výsledků dotazníků byla zaznamenána také značná obliba digitálního rozhlasového obsahu u respondentů nižších věkových kategorií, je tedy možné, že do budoucna obliba nejen Českého rozhlasu poroste a rozhlasové stanice se stanou pro děti populárnějšími.

Co se týče vnímání rozhlasových obsahů z hlediska jazykového, bylo zjištěno, že společnost ke kvalitě jazykového projevu zaujímá spíše neutrální postoj, tedy nepožaduje, aby projevy v rozhlase byly pouze v rovině spisovné.

Navzdory tomu, že dotazník odhalil větší oblibu soukromých rozhlasových stanic, považují za nutné připsat ČRo velmi důležitou celospolečenskou roli. Tato bakalářská práce se snažila přiblížit jeho nezastupitelné místo v českém kulturním prostředí. I přes různé názory snažící se zpochybnit nutnost existence Českého rozhlasu je nezbytné mu připsat důležité zásluhy, ať už je to jeho podíl na vzdělávání české společnosti

v různorodých oblastech, nebo také jeho snaha uchovávat podobu mluveného slova na vysoké úrovni.

8 Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

- BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: Od počátků do současnosti*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3028-8.
- BLOOMFIELD, Leonard. *Language*. New York: Henry Holt and Co., 1933. ISBN 0-04-400016-2.
- BOZDĚCH, Vladimír. *O jazyce rozhlasu a televize*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982.
- ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.
- ČECHOVÁ, Marie, Miloš DOKULIL, Zdeněk HLAVSA, Josef HRBÁČEK a Zdeňka HRUŠKOVÁ. *ČEŠTINA - řeč a jazyk*. 3. Praha: SPN, 2011. ISBN 978-80-7235-413-9.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá a Jana HOFFMANNOVÁ. *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-1034-3.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá, Martin HAVLÍK, Jana HOFFMANNOVÁ, Petr KADERKA a Olga MÜLLEROVÁ. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1970-7.
- DE SAUSURRE, Ferdinand a František ČERMÁK. *Kurs obecné lingvistiky*. 2. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0560-9.
- HÁJKOVÁ, Eva, 2003. *Český jazyk a kultura mluveného projevu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta. ISBN 80-7290-117-6.
- HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Stručná mluvnice česká*. 26. Praha: Fortuna, 1998. ISBN 80-7168-555-0.
- HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina, 1994. *Kultura mluveného projevu: Strategie umění komunikace*. 1. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu REGIS. ISBN 80-7068-087-3.

- HŮRKOVÁ, Jiřina, 1995. *Česká výslovnostní norma*. Praha: Scientia, spol. s.r.o., pedagogické nakladatelství. ISBN 80-85827-93-X.
- KRAUS, Jiří. *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1578-3.
- MARŠÍK, Josef, 1999. *Výběrový slovníček terminů slovesné rozhlasové tvorby*. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu.
- MINÁŘOVÁ, Eva, 2011. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2979-4.
- OSVALDOVÁ, Barbora a Jan HALADA. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-108-6.
- PALKOVÁ, Zdena, 1997. *Fonetika a fonologie češtiny*. Upravené vydání - dotisk. Praha: Karolinum - nakladatelství Univerzity Karlovy. ISBN 80-7066-843-1.
- PALKOVÁ, Zdena, Jitka VERONĚKOVÁ-JANÍKOVÁ a Barbora HEDBÁVNÁ, 2003. Zvuková podoba rozhlasové češtiny. In: *Proměna rozhlasového výrazu a tvaru*. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, s. 20–39.
- POSPÍŠIL, Jan. *Jak na média*. Kralice na Hané: Computer Media, 2011. ISBN 978-80-7402-071-1.
- ROMPORTL, Milan, 1978. *Výslovnost spisovné češtiny: Výslovnost slov přejatých, Výslovnostní slovník*. Praha: Academia.
- VOKÁL, Stanislav. *Mluvené slovo v rozhlasové žurnalistice: základy hlasové výchovy*. Praha: Odbor výchovy a vzdělávání Čs. rozhlasu, 1985.

Internetové zdroje

- ČMEJRKOVÁ, Světlá, 1993. Slovo psané a mluvené. *Slovo a slovesnost* [online]. **54**(1), 51–58 [cit. 2022-06-19]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3502>
- DANEŠ, František, 1969. Kultura mluvených projevů: Její základní předpoklady a aktuální problémy. *Naše řeč* [online]. **52**(2-3), 95–109 [cit. 2022-06-19]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5437>

Děti a rozhlasové vysílání. *Rada pro rozhlasové a televizní vysílání* [online]. © 2018 [cit. 2022-07-01]. Prezentace ve formátu PDF. Dostupné z:

<https://www.rtv.cz/cz/static/prehledy/medialni-gramotnost/deti-a-rozhlasove-vysilani.htm>

KADERKA, Petr a Zdeňka SVOBODOVÁ. Jak přepisovat audiovizuální záznam rozhovoru?: Manuál pro přepisovatele televizních diskusních pořadů. *Korpus DIALOG* [online]. ÚJČ AV ČR, © 2008–2020 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z:

<http://ujc.dialogy.cz/?q=node/89>

Kodex Českého rozhlasu. *Rada Českého rozhlasu* [online]. © 1997–2022 [cit. 2022-07-01]. Dostupné z: <https://rada.rozhlas.cz/kodex-ceskeho-rozhlasu-7722382>

Komerční rádia zvýšila poslechovost, na čele stále Radiožurnál. In: *Mediaguru* [online]. 3. listopadu 2021 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z:

<https://www.mediaguru.cz/clanky/2021/11/komercni-radia-zvysila-poslechovost-na-cele-stale-radiozurnal/>

MINÁŘOVÁ, Eva, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed., © 2012–2020. ŽURNALISTICKÝ STYL. In: *CzechEncy: Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z:

<https://www.czechency.org/slovník/%C5%BDURNALISTICK%C3%9D%20STYL>

O pořadu Vizitka. *Český rozhlas Vltava* [online]. © 1997–2022 [cit. 2022-06-23].

Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/vizitka-5980892/o-poradu>

O rádiu Junior. *Český rozhlas Rádio Junior* [online]. © 1997–2022 [cit. 2022-06-19].

Dostupné z: <https://junior.rozhlas.cz/o-radiu-junior-8076227>

O rozhlase. *Český rozhlas* [online]. © 1997–2022 [cit. 2022-06-19]. Dostupné z:

<https://informace.rozhlas.cz/o-rozhlase-7752675>

O stanici. *Český rozhlas Vltava* [online]. © 1997–2022 [cit. 2022-06-19]. Dostupné z:

<https://vltava.rozhlas.cz/o-stanici-5343195>

PALKOVÁ, Zdena, 1982. Výslovnost rozhlasových mluvčích. *Naše řeč* [online]. **65**(4), 189–196 [cit. 2022-06-19]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6344>

RADIOPROJEKT©: Výsledky za 4. kvartál 2021 a 1. kvartál 2022. *Median* [online]. květen 2022 [cit. 2022-06-23]. Prezentace ve formátu PDF. Dostupné z:

https://www.median.eu/cs/wp-content/uploads/docs/RP_prezentace_1Q_2022_final.pdf

Sdružení a orgány. *Český rozhlas* [online]. © 1997–2022 [cit. 2022-06-19]. Dostupné z:

<https://informace.rozhlas.cz/poradni-spravni-organy>

Trenduj. *Český rozhlas Rádio Junior* [online]. © 1997–2022 [cit. 2022-06-19].

Dostupné z: <https://junior.rozhlas.cz/trenduj-8710059>

VÍTOVÁ, Šárka. Komunikace masová. *Sociologická encyklopedie* [online].

Sociologický ústav AV ČR, 21. 9. 2020 [cit. 2022-07-01]. Dostupné z:

https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Komunikace_masov%C3%A1

Audiozáznamy pořadů online

SINKOVIČOVÁ, Eva a Kateřina PERGLOVÁ. Knižní influenceri berou útokem TikTok a ovlivňují literární vkus. Jsou papírové knihy mrtvé?. *Český rozhlas Rádio Junior* [online]. 6. červen 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z:

<https://junior.rozhlas.cz/knizni-influenceri-berou-utokem-tiktok-a-ovlivnuji-literarni-vkus-jsou-papirove-8761582#player=on>

SLÍVOVÁ, Hana a Ondřej CIHLÁŘ. Miluju samotu v rozhlasovém studiu. Odhalení hercovy tváře dokáže tajemství četby zbořit, říká Jiří Vyoralék. *Český rozhlas Vltava* [online]. 9. červen 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z:

<https://vltava.rozhlas.cz/miluju-samotu-v-rozhlasovem-studiu-odhaleni-hercovy-tvare-dokaze-tajemstvi-cetby-8764168>

Ostatní zdroje

Rozhovor s Mgr. Renatou Klabíkovou (Oddělení vzdělávání ČRo)

Vlastní výzkum

9 Seznam příloh

Příloha č. 1: výsledky dotazníku v grafech

Přílohy

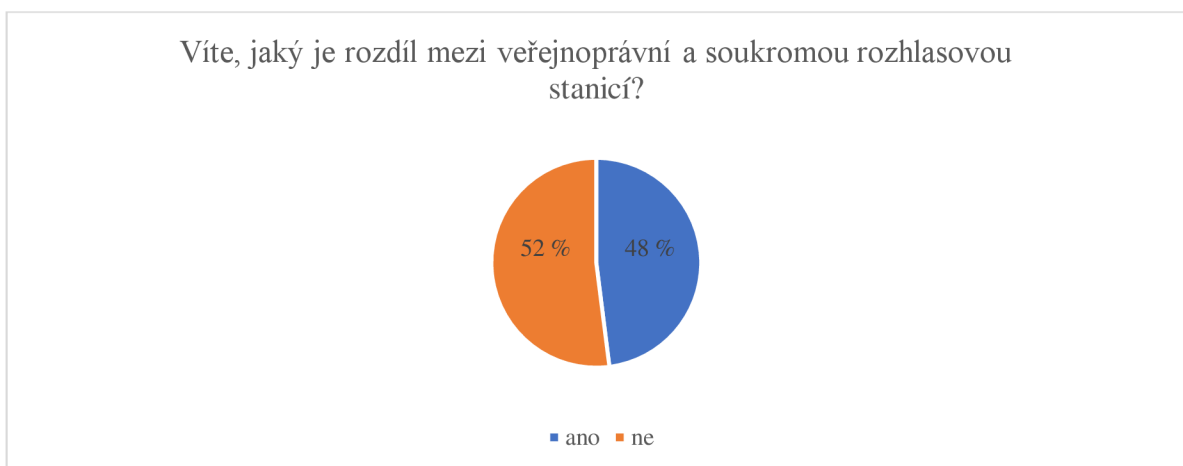
Příloha č. 1

Graf č. 1



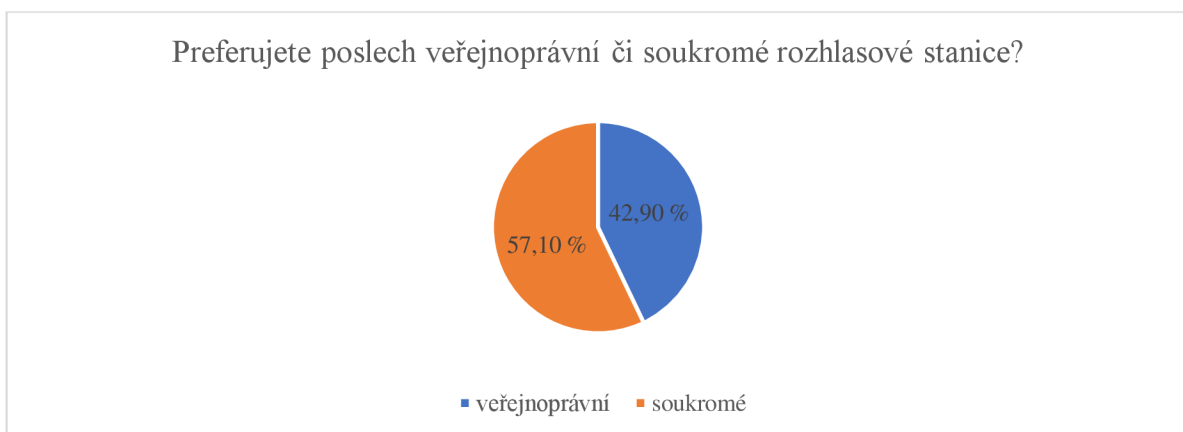
Zdroj: *vlastní výzkum*

Graf č. 2



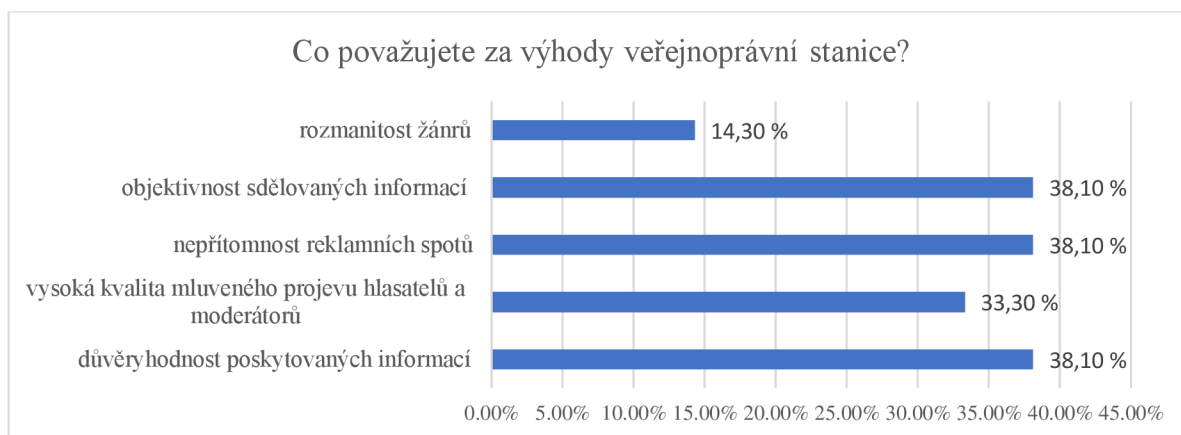
Zdroj: *vlastní výzkum*

Graf č. 3



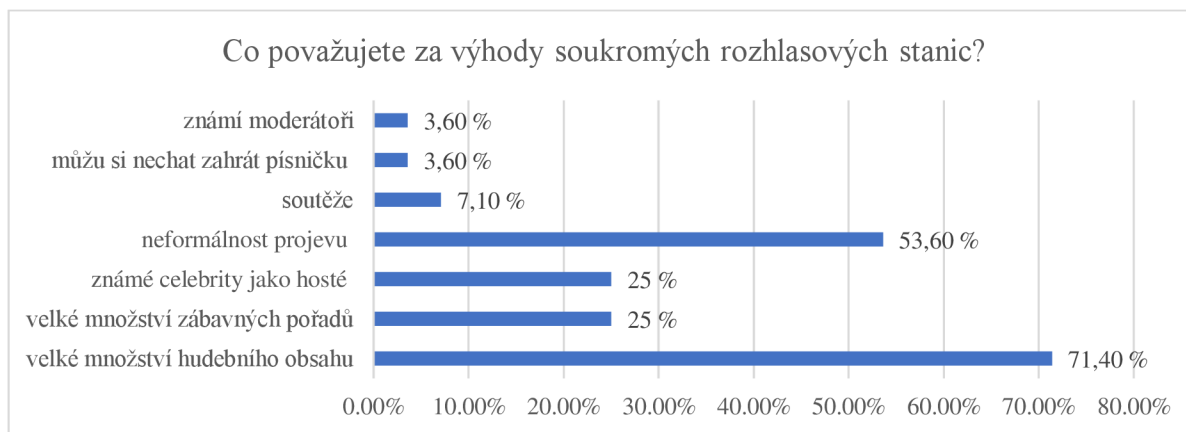
Zdroj: *vlastní výzkum*

Graf č. 4



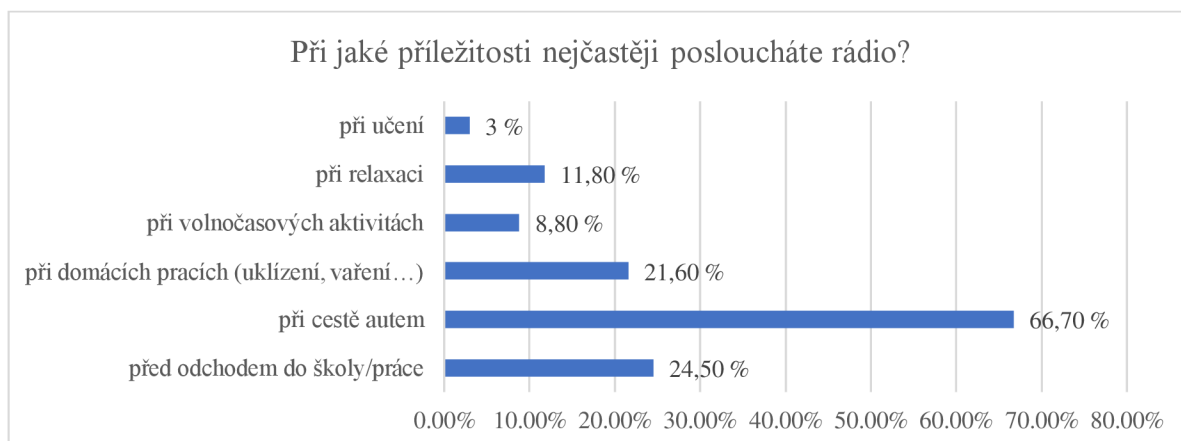
Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 5



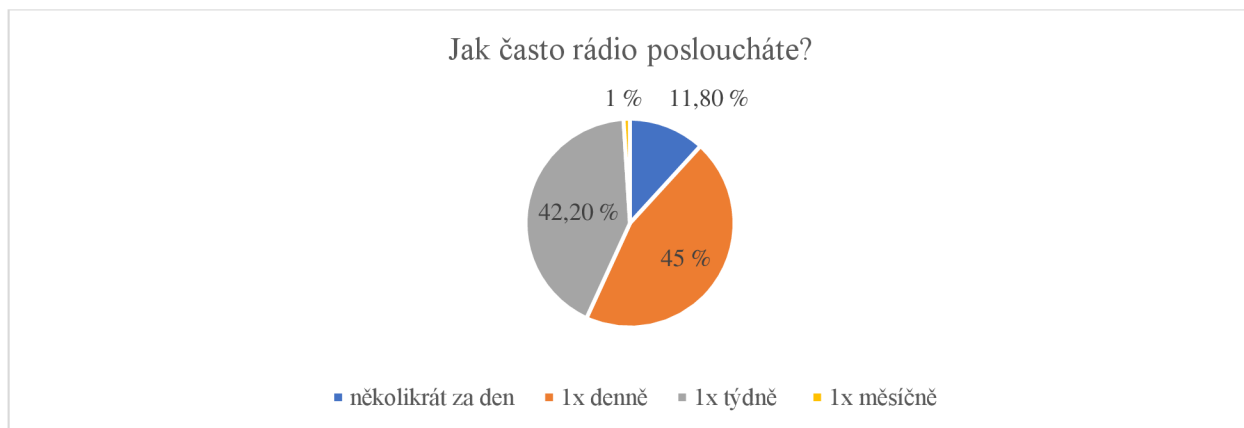
Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 6



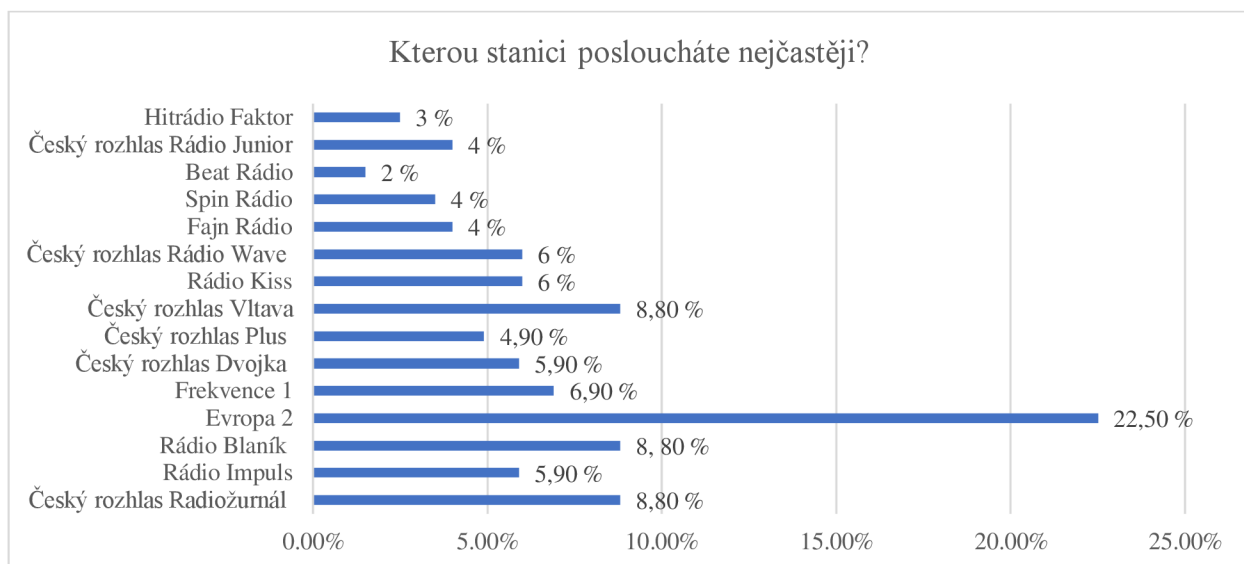
Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 7



Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 8



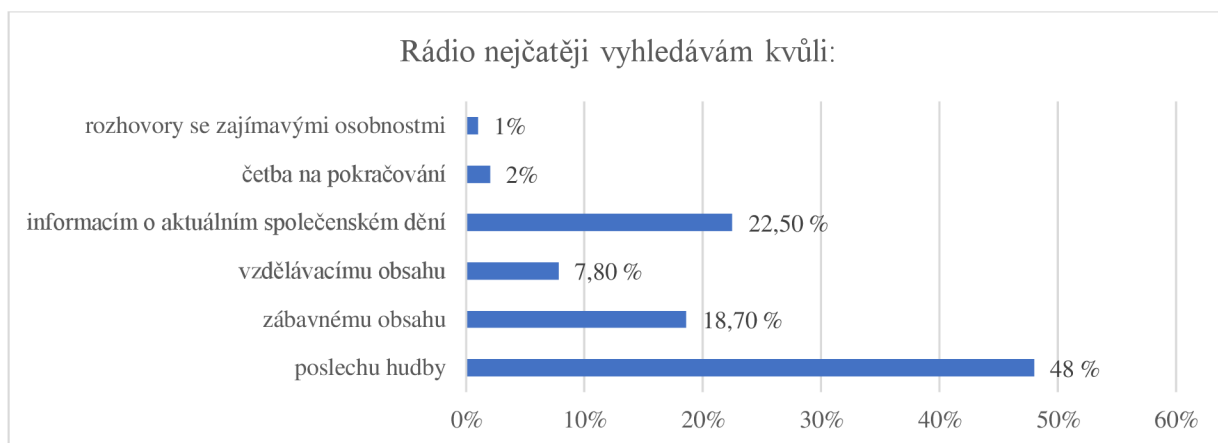
Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 9



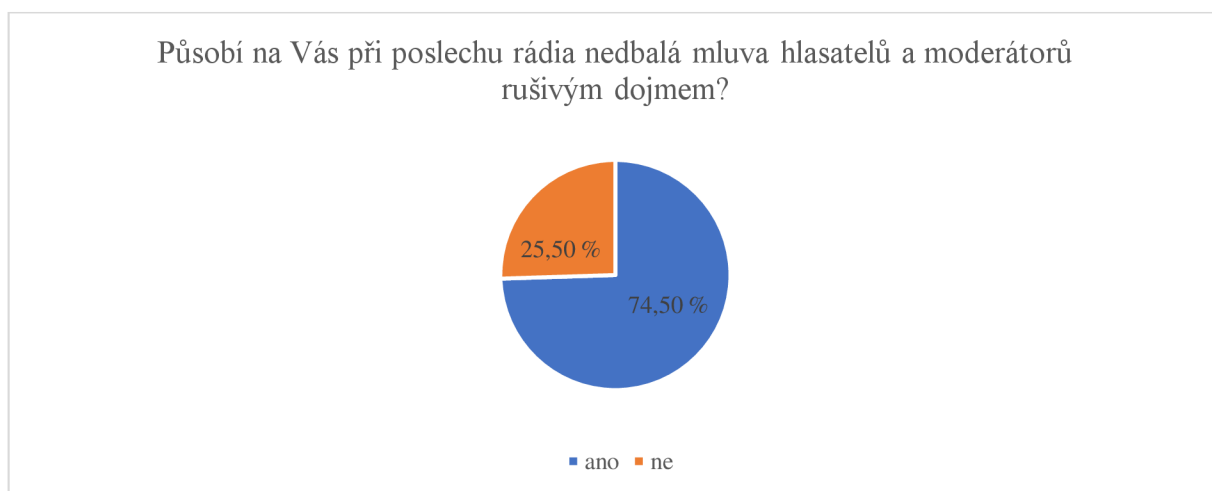
Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 10



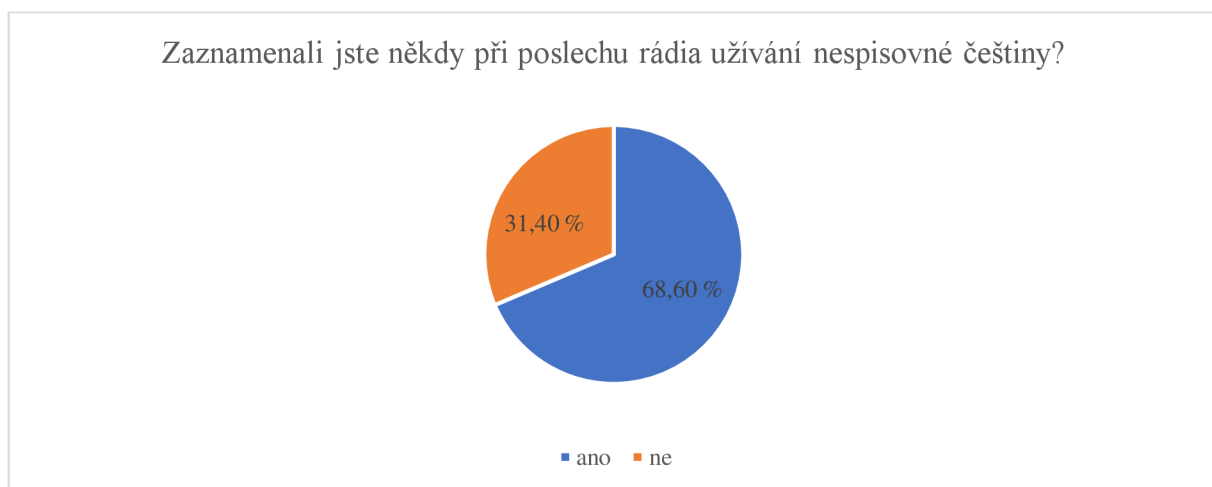
Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 11



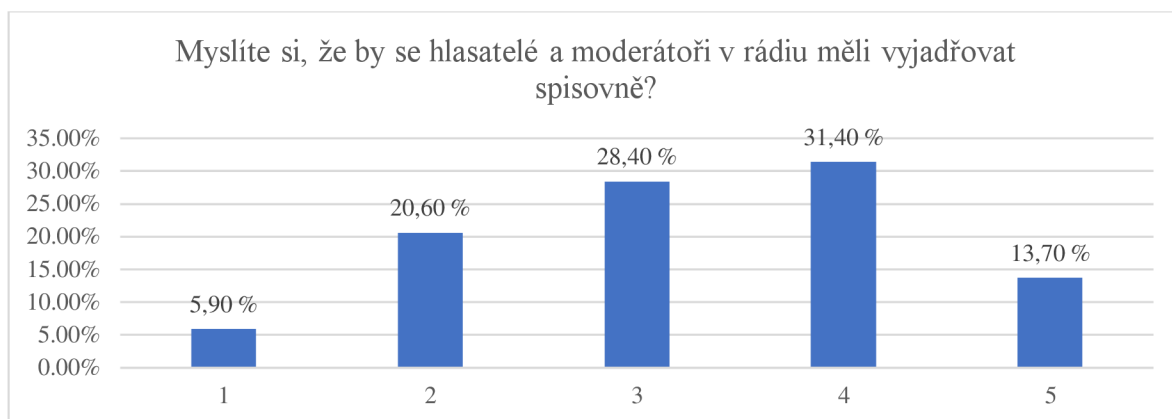
Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 12



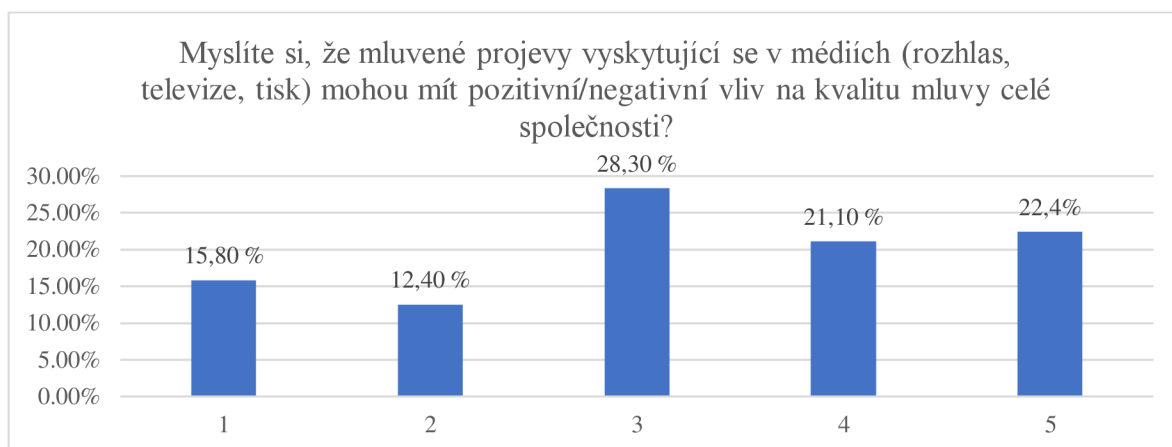
Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 13



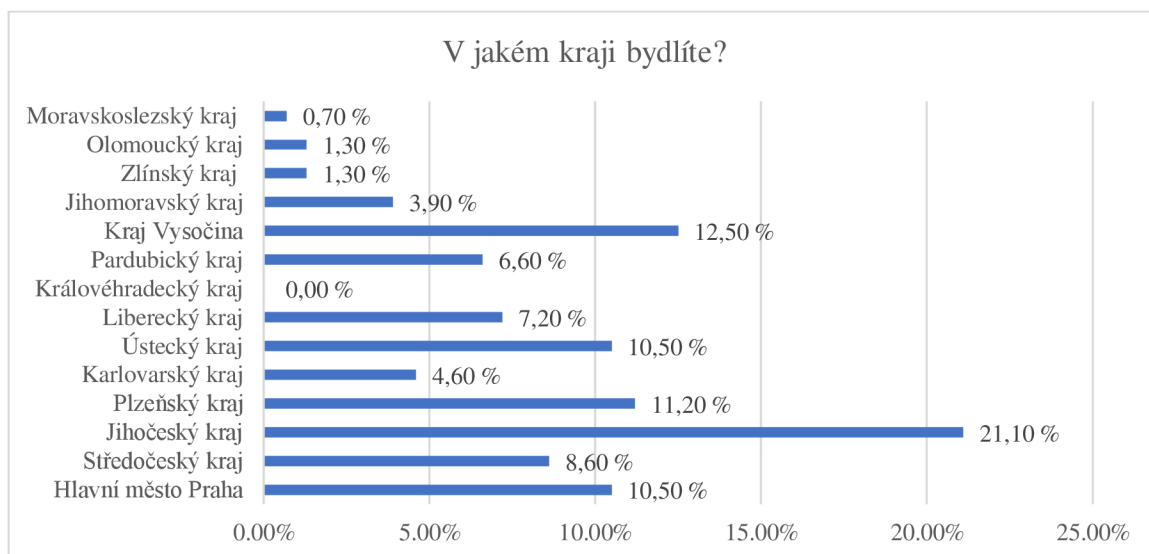
Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 14



Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 15



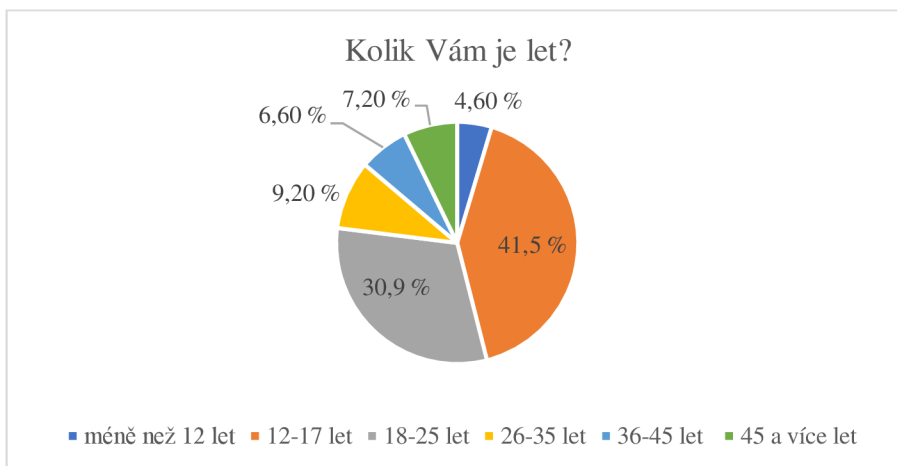
Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 16



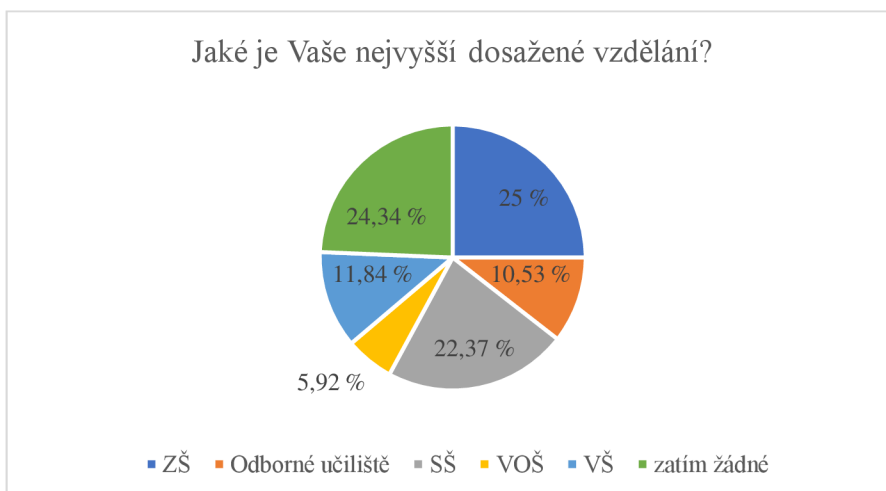
zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 17



Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 18



Zdroj: vlastní výzkum